

Дагъустандин Дишегъли

Хизан патал журнал

№ 2 / 2026

СВО

Донбасс чи риклера ава

Юбилей

*«...Рубъгъдиз секинвал
тийиџир шаир»*

Хизан

*Баде генани хъсан
гелкъведа*

Россиядин халкъарин
садвиллин йис

*Дагъви дишегълидин
ихтилат*

Аида Къасумова

Муаллим – чешне лагъай члал я!

«Женщина Дагестана»
на лезгинском языке
№ 2/2026

Учредитель:

Агентство информации и печати
Республики Дагестан

Главный редактор

Х. А. Шапилова j-dag@mail.ru

Редакционная коллегия:

заместитель главного редактора

С. Х. Булгаева sulgi65@mail.ru

Ответственный секретарь

Г. Х. Асадулаева musaeva_gulnara@mail.ru

Редактор русского выпуска

А. М. Бабаева aida-babayeva2012@yandex.ru

Редактор аварского выпуска

Б. Ш. Мухидинова bahu4y@mail.ru

Редактор даргинского выпуска

П. М. Сулейманова zehra.fatimat@mail.ru

Редактор кумыкского выпуска

П. Х. Хайбуллаева bike-1970@mail.ru

Редактор лакского выпуска

А. Ю. Абдурахманова delia25@mail.ru

Редактор лезгинского выпуска

Н. Н. Ибрагимова shikhnabievai981@mail.ru

Редактор табасаранского выпуска

С. М. Исрафилова suvaynat@mail.ru

Корреспонденты:

А. Тажудинова, В. Ратенкова, Р. Бакидов,

С. Эмирова

Художественный редактор

Г. А. Курбан-Адамова guleymat@mail.ru

Адрес редакции и издателя:

367018, Республика Дагестан,
г. Махачкала, пр-т Насрутдинова, 1а.
j-dag@mail.ru; zhenshina_dag@e-dag.ru

Журнал отпечатан в типографии:

ГАОУ РД Издательский дом «Дагестан».

г. Махачкала, пр-т Насрутдинова, 1а.

Телефоны редакции:

65-00-36, 65-00-37, 65-00-39, 65-00-40.

Официальный сайт

журнала «Женщина Дагестана»:

женщинадагестана.рф

Дата выхода в свет 27.04.2026 г.

Объем: 5,5 усл. печ. л.

Заказ № 0406. Тираж (2567) 340 экз.

Журнал для семейного чтения. Издается с 1957 г.

Выходит на аварском, даргинском, кумыкском,
лакском, лезгинском, русском, табасаранском
языках один раз в два месяца.

Регистрационный номер ПИ № ТУ05-00429 выдан

Управлением Федеральной службы по надзору
в сфере связи, информационных технологий и
массовых коммуникаций по Республике Дагестан.

Арт-директор – М. Ю. Моллакаев (MagHazar)

Къилер

1. Редактордин гаф
Ухшар туширбурун садвал
2. Образование
Муаллим – чешне лагъай члал я
6. СВО
Донбасс чи риклера ава
10. Юбилей
«...Ругъдиз секинвал тийижишр шаир»
14. Образование
Им тек са зи гъалибвал туш
19. Сагъламвал
Вичин пешедиз вафалу духтур
20. Жегъил пешекарар
Къилиз акъатай риклин къаст
22. Образование
Муаллимвиле жагъай бахт
24. Дегъ девирдин тарихдай
Алазан дере
26. Ругъдиз уьткъембур
Дидедин агъузар
30. Им итижлу я
Менделеев Кавказда
34. Алай девирдин дишегъли
Халкъдиз хийир гъиз кланзава!
38. Хизан
Баде генани хъсан гелкъведа
42. Литературадин чин
Пулька
44. Искусство
Шикил члур тавун...
48. Сурет
Уьмуьр къван яръги сятер
52. Россиядин халкъарин садвилдин йис
Дагъви дишегълидин ихтилат
56. *Мубаракрай!*

POST scriptum

57. *Как сохранять энергию?*
58. Своё дело
Стиль как путь и опора
61. День поэзии
Дагестан вдохновляющий
62. Своё дело
*Там, где живёт красота:
Школа Кристины Акоповой*
64. *Милый дом*

На обложках:

I – Айда Касумова, учитель английского языка

МБОУ «СОШ № 12» г. Дербента, заслуженный учитель РД

IV – Работа С. Савельевой

Ухшар туширбурун садвал...

Алай йис РФ-дин Президент В. В. Путина Россиядин халкъарин сад-вилини йис я лагъана малумарнава. Гьелбетда, им гьукуматдин дережада метлеблугу, важиблугу вакъия я, вучиз лагъайтла чи уьлкведа 300 миллетдин халкъар яшамаш жезва. Гьейран жедай квалалах ам я хьи, а халкъарикай 30-далай виниз миллетар чи са гъвечли Дагъустанда яшамаш жезвайбур я. Чавай, дагъустанвийри-вай, вири дуьньядиз ислягъвилини, меслятвилини тарс гуз жеда, вучиз лагъайтла чи тарихда сад-садахъ галаз чуьруьк хьунин са дуьшуьшни хъайиди туш. Чун гьарма сад жуван квалеле яшамаш хъанатлани, винел душман атай члавуз, чун вири сад хъайиди я, шадвални чна виридахъ галаз санал пай авурди я, хажалатни сада-садан кьезил авурди я. Гьа им, хъсандиз фикир авуртла, чи пара асиррин тарихда виридалайни кьилинди, виридалайни кьиметлуди я. Расул Гьамзатова гьикI лагъанай: «Зи гъвечли халкъ, зи зурба халкъ!..»

Къенин юкъузни дагъустанвияр гьам илимда, гьам искусствода, гьам спортда вилик кьиле авайбурун жергеда ава. Фадлай абуру вири дуьньядиз малумарнава: дагъустанвияр сад-садах ухшар тушир халкъарин садвилини чешне я. И жигъетдай заз лугъуз кланзавай гафар ибур я – Россиядин гьар са халкъдин, гьар са касдин ихтиярар, гьатта са гьи миллетда ятлани амайди тек са кас ятлани, кьеледаказ хуьн лазим я. Чехи сегънейрилай, кьакъан трибунайрихъай, герек, садни хкуд тавуна вири миллетрин векилрин ван къвен, герек, и ажайиб, пара чаларинни культурайрин ирс гьукуматдин дережада аваз хуьн.

Чаз Россиядин халкъарин садвилини йис мубарак хъуй!

Хамис Шамилова,
кьилин редактор

Аида
Къасумова

Муаллим – чешне лагъай члал я!

Аида Къасумова, Дербентдин 12-нумрадин мектебдин муаллим дуьньядин Къибледин медениятдин игит я лагъайтла жеда... Чи суьгьбет тарихдин мез гьикI рахур хъийидатла, Президентдихъ галаз гьикI гуьрушмиш жеда тла ва вучиз «автордин запятояр» гъалатлар тушиз, адан къетленвал, артуханвал ятла, гъадакай физвай.

– Куьн ингилис члалан муаллим гьикI хъийиди я?

– Муаллим жедай фикир захъ авайди тушир, мектебда амаз члаларал рикI алайтлани. Зун гъамиша мягътел ийидай кар им тир: гъа сад хътин фикир гъар маса члалалди гьикI раиж ийиз жедайди ятла? Зурба Карла лагъай гафар рикел хкин: «Маса члал чир хъун – им чанда къвед лагъай руьгъ хъун я».

– Куьн Дербентда хана, члехи хъайиди яни?

– Ваъ. Махачкъалада. Зи диде-буба Азербайжандин Кцлар райондай я. Бубади дяведин гъуьлуьн флотда къуллугъ ийизвай. Ам къуллугъ ийиз Яргъа Рагъэкъечлдай патаз ракъурна, Тихий океандин флотдиз, за жуван уьмуьрдин сифте йисар Курилдин островрал акъудна. Гъа ина сифтегъан мектебдизни фена. СССР чклайла, чи хизан Азербайжандиз хтана.

За лап хъсан къиметар къачуз клелзавай, мектебдин уьмуьрдани рикI алаз иштиракзавай. Цлуд йисуз за Бакуда клелна, ахпа чун Дербентдиз куьч хъана, ина за 15-нумрадин юкъван мектебда 11 лагъай класс акъалтларна. Мектеб за анжах тек са «4» аваз куьтягъна – урус члалай: зи

рикI алай кар кхьинрани «автордин запятояр» эцигун тир, яни келимада жуваз дуьз яз аквазвай чкадал запятой эцигдай.

– Къецепатарин члаларин факультет гьикI хкъягъайди тир?

– Диде-бубади заз медицина хкъягъун теклифзавай. Амма крар масакла элкъвена ва за дидедин пеше хкъягдайвал хъана. Гъа икI зун ДГПУ-диз акъатна. Диплом къачурла, за Грозныйдин нафтладин институтда къвалахна, ахпа Дербентдин 12-нумрадин мектебдиз къвалахал хтана. Мектебдин директор Людмила Георгиевна Зотовадикай заз халис меслятчи хъана, ада гъамиша мецелди заз жуван гъалатлар къалурдай, къвалахда куьмекар гудай.

За жуван клелунар мадни давамарзавай. Гъа икI, 2023-йисуз за «Гьукуматдин ва муниципалдин идара» темадай МГПУ-дин магистратура акъалтларна.

– Куьне зегъметда агалкъунар гьикI къазанмишзава?

– Инал заз къилди-къилихъ жуван агалкъунрик зи хизандин еке пай квайди лугъуз кланзава. 2009-йисуз зун, арада еке кланивал аваз, гъуьлуьз фена. Гъа члавадай инихъ зун жуван

къвалал жув клани ва гъар са кардик къуьн кутазвай кас хъунал бахтлу я. Зун инанмиш я хъи, агалкъунрин гъар са иесидин патав «Ругъдай аватмир. Алахъа. Ваз аферин!» лугъузвай кас гвайди я.

2010-йисуз чаз хва, 2013-йисуз руш хъана. Декретдин отпускаяр захъ хъайиди туш, сифте аял хъайила, зун ругуд вацра, къвед лагъайди хъайила, са тлимил артух варцара къвале ацукъайди я. Къвед лагъай аялдик муъжуьд вацран парце авайла, зи диде, рушан йисни зур хъайила, буба рагъметдиз фена. Им зун патал пара четин вахт тир. Амма за жув квадарнач, къвалахдал хтана, гъа ида зи хажалат са гъал къезил авуна.

2014-йисуз зун «Йисан муаллим» конкурсдин шегъердин майданда призер, гуьгъуьнин йисуз зун а конкурсда гъалибчи хъана. Идалай къулухъ за карчивилин акъажунра, методикадин материалар, проектар

туьклуьруна, несигъатчивилин къвалахра иштирак ийиз хъана.

2016-йисуз заз «Дагъустандин образованидин отличник» лугъудай гъуьрметдин тIвар гана. 2018-йисуз «Сагъламвилин муаллим», «Интерактив технологияр», «Образованидин виридалайни хъсан проект» конкурсрин гъалибчи хъана, РД-дин Къилин ва «Россиядин виридалайни хъсан муаллимар» грантар къазанмишна, «Муаллимдин ахлакълувилигитвиляй» конкурсдин лауреат хъана. 2019-йисан мартдиз заз «РД-дин лайихлу муаллим» тIвар гана, ам за жуван наградрин арада виридалайни важиблуди яз гъисабзава.

– *Къуьн Къуь ученикрилай рази яни?*

– За дамах авуналди лугъун хъи, за тарс гузвай аялри хъсан чирвилер къалурзава, мукъвал-мукъвал Вирироссиядин школьникрин ингилис чIалан олимпиадайра гъалибчийрин ва призеррин чкаяр къазвайди

я, гъаклни зи аялар М. Ломоносован тлварунихъ галай МГУ-ди кыле тухузвай олимпиадаирин финалистар хъайиди я. Ингъе са шумуд йисуз зун «Чехи перемена» гъерекатдин неси-гъатчи я – им чи уълкведа виридалайни машгъур ва кесер авай кон-курс я.

– *Мектебда кваллах авунилай гъейри, Куьн квел машгъл я?*

– Педагогвилини везифайрилаи гъейри, за федерацидин дережада кваллахзавай карчивилин ва ахтар-мишунрин майданра иштиракзава, зун Президентдин «Россия – мумкинвилерин майдан я» тлвар алай платформадик квай «Образованидин кыле авай гъетер» тлвар алай проек-тдин эксперт я. Гъаклни зун Россия-дин просвещенидин министерство-дин къвалав гвай Вирироссиядин педагогвилини экспертдин советдин член, «ТопБлог» проектда Дагъустан-да гъалибвал къачур тек сад я.

2023-йисуз зун просвещенидин ми-нистр Сергей Кравцован теклифдал-ди Дагъустандин образованидинни илимдин министр Я. Бучаеван совет-никивилиз тайинарна. Гъа йисуз за «Россия – мумкинвилерин майдан я» тлвар алай Президентдин платфор-мадин Гуьзчивилин советдин юби-лейдин мярекатад иштиракна. Засе-дание Кремлдин Екатеринадин залда кыле фенай, ам кыле тухузвайдини Россиядин Президент Владимир Вла-димирович Путин тир. Эхъ, Россия-дин кыibleпата авай къадим шегъер-дин адетдин жергедин педагогдин чирвилер ва тежриба федералдин де-режадаваз лазим атана!

Фейи йисуз зун «Игитрин ван» тлвар алай Вирихалкъдин премиядин «Образованидин Игит» номинацидай виридалайни клвенклвенди хъана, заз 8 агъзурдалай виниз ватанэгълийри сес ганай. И карда заз РД-дин образо-ванидин министерстводи ва Дербент шегъердин образованидин Управе-ниди, мукъвабуру, танишри, кваллах-дин юдашри куьмек ганай, идай за абуруз пара чухсагъл лугъузва.

– *Мектебда клелзавайбур гыхътин проектрал желб ийиз, абур чирвилер къачуниз ашкыламыш ийиз жеда?*

– Чирвилер къачуни рекъай ви-ридалайни важиблуди «Рахадай микънатлсар» тлвар алай проект я. И проектда клвалахзавай аялри чпин гъа гъилик квай малуматрикай мен-фят къачуна, Дербент шегъердин та-рихдин ва культурадин малуматар авай 3D-микънатлсар туьклуьрна. Гъар микънатлис QR-коддалди таъ-мин авуна, ида микънатлис гвайда-вай чна туьклуьрай видеороликрикай менфят къачуз куьмек гуда.

Мадни 2022-йисуз М. И. Рудомино-дин тлварцлихъ галай Вирироссиядин гьукуматдин къецепатан члаларин ктабханада зи аялри «Инглис алфа-витда – Дербент» проект хвена.

– *Кваллахда Куь асул мурад гым я?*

– Зун патал важиблуди неинки тек са чирвилер гун я. За аялрихъ га-лаз гъамиша марифатдин ивирихъ гыхътин еке къимет аватла, гъада-кай суьгъбетар ийизва: алай векъи ва инсаф авачир девирда инсанвал виридалайни багъа, виридалай-ни къиметлу ери я. Къетлен фикир за члаларин жуьреба-жуьрвал, гъар са халкъдин миллетдин къетленвал, ерияр ва ирс хуьнин важиблувилиз гузва.

– *Куьн патал мектеб вуч я?*

– Мектеб – уьмуьр вич я! Мектеб-дин уьмуьр зун патал – датлана ви-ликди, винелди физвай гъерекат ва кылини мана я.

– *Квехъ мурад авани?*

– Заз жуван вилик неинки мура-дар, къастар эцигун, гъакл абур кы-лиз акъудун патал зегъмет члугун хас я. Зи къаст жуван классда клелзавай гъар са аял ингилис члалал къару авун, адак гзаф чирдай ва виликди фидай гъевес кутун я.

Виолетта Ратенкова

Радмила
Къагъриманова

Донбасс чи риклера ава...

Волонтерри, дяведин корреспондентрихъ, духтуррихъ ва медсестрайрихъ галаз санал Донбассдиз, дяведин серенжемра вилик жергеда авай чи аскерриз регьимлувилин куьмекар гузва. Чпин уьмуьрар хаталувилик кутаз, абур аскеррал неинки суьрсет, парталар, медицинадин такъатар, далда-ламишдай чилер, михъивилер ийидайла лазим жедай затлар, сенгерра куь-клуьрдай шемер, гьаклни техникани тухузва: рацияр, иифиз акваз тадай ва маса, дяведа герек жедай, апаратыр улакьар тухузва...

Вирида санал...

Анахалум Ферзалиева Хив райондин Лака хуьрий я. Адан хизанда авай гьар сад патал гуьгьуьллувилелди дяведин серенжемриз куьмекар гун, Ватандин игътияж тамамарун сад лагъай чкадал алайди я. Ибур гьаклан кьуру гафарни туш. Абурун са акъван дамах гвачир кваллиз инсанар аскерриз лазим жедай гьар са затл гваз къезва. Гьар югъ ина фронт патал лазим жедай затлар, суьрсет къайдада тунилай гатлун жезва. Квалин иеси кайваниди, вичин агъил яшаризни килиг тавуна, чими сун гуьлуьтар хразва, абур инай фронтдиз гъеле 500 жуьт кванбур, гьаклни табасаранрин са шумуд халича фенва – къуй чи аскеррив квалин гъава, чимивал агакърай.

Чехи рушан, Полинадин хва – Полина Махачкъаладин Кировский района «Сад тир Россия» партиядин координатор я – дяведин вилик къиле ава. Абдулла Абдуллаева 2022-йисан мартдиз контрактдин икьрар кутлуннай. Вичин женгинин юлдашрихъ галаз санал, чи уьлкве Ватандин Чехи дяведин йисара хьиз, ам чапхунчи уьлквейриз акси женгера ава.

– Фронтдиз рекъе гьатдайла, зи 18 йиса авай хци, – ихтилатзава Полинади, – лагъана: «За тавурла, ни

ийида?» Куьруь отпускадиз ам хтайла, чна мавлуд авуна, 500 куьлуь къадардин Къуръанар маса къачуна, СВО-дин иштиракчийриз, адан женгинин юлдашриз ракъурна.

Буржи ва везифа...

Гъвечли руш Радмила волонтеррин гьерекатдик 2023-йисуз, амледин хва Ферзалиев Ферзали телеф хъайила, экечнай.

– Чи хизандиз а карди пара хажалат ганай. Адалай вилик зун са шумудра военкоматриз фенай, зун гуьгьуьлду яз фронтдиз ракъурун тлаабнай. Амма абуруз захъ медицинадин образовани тахъун багъна хъанай, гъавилей зун волонтеррин жергедиз гъахъна. Гъа икл зи уьмуьр куьчеридин уьмуьрдиз элкъвена. За жува къанни вад йисалай артух военный учетдин инспекторвиле зегъмет члугвазвай Центральный духтурханадин коллективдиз чухсагъул лугъузва: гьар гъилера зун СВО къиле физвай чкадиз рекъе гьатдайла, абур зи гъавурда акъазва, заз куьмекар гузва, къуьн кутазва,–лугъузва Радмилади.

Иллаки ам вичиз регьимлувилин крар тешкилун патал квал, чка чара авур касдилай – Вишневскийдин тварцлихъ галай РКБ-дин регьбердилай – рази я.

Радмиладин гъуьл, Заман Къагъ-риманов, гъа сифте йикъалай адан куьмекчи я.

– Куьне заз четин тирни, лагъана хабар къазва. Рикl тlар жезвай, амма вахт алатайла, тежриба хъайила, са кlус регъят хъана. Исятда зун неинки дагъустанви аскерриз чизва, гъакl-ни уьлкведин маса регионрай тир аскеррини завай куьмекар тlалабзава, сада-садал зи телефондин нумра агакъарзава.

«СВОи» гъерекат...

Адан рикlелай вич сифте яз Запорожьедин терефдихъ Южно-Донецкдин сергъятдал фейи дуьшуьш алатзавач. Ада вичив гъай куьмекдин затlар кылин духтурханадин къул-лугъчийри кlватlайдакай лугъузва.

– Инсанри, чун физвайдакай хабар хъайила, фронтдиз тlвар ягъай ишиклар гъизвай. И карди чак мад ва мад аниз фин патал руьгъ кутазвай. Аниз тухудай парар гъар-гъар районрай кlватlзавай; чна кагъазар, республикадин вири мектебра аялри чlугунвай шикилар тухузвай. Гъа икl яваш-яваш чахъ пара къадар дустар хъана, гъа жигъетдай яз уьлкведин маса регионрайни.

Радмилади лугъузвайвал, аскеррихъ гъардахъ вичин тlалабунар жеда, и карди чазни чи кlвалах асант ийизва, низ вуч герек жедатlа, гъам агакъарзава. Садаз шкалатдин къвати клан жеда, са бязибуруз иллаки хуш жеда чи урбеч, садан чи милли тlуьнрихъ вил жеда.

– Чи гадайриз чна къурай як квай хинкларарни, якlун ва мукашдин пичлекарни гъазурзава. Гъа икl абурун руьгъ хкажун патал чна гъаф кlвалахар кыле тухузва.

Радмилади вич лигим хъанвайди хиве къазва. Вилериз пара крар акуна эхир... Адан рикlел алама, са аскерди адавай генератор гъун тlалабнай, ам гъаз хтайла, ам телеф хъанвай...

– Жегъил итимар телеф хъунив вердиш хъун мумкин туш, – лугъузва Радмилади. – Гъар садавай и кlвалахда дурум гузни жедач. Амма чна кыле тухузвай гуьгъуьллу серенжемар акъвазарун чи фикирдизни къвезвач. Госпиталра къаткана, чеб фад сагъар хъувун тlалабиз, фронтдиз хъфиз гъелек хъанвай, «зун авачиз ана гадаяр гъикl аватlа?» лугъузвай къегъалрин гъавурда акъазва ам.

– Ингъе зун ва хва СВО-да авай Людмила Салин тахъайтlа, чи гадаяр багъа савкъатар, балайрин чарар,

дидейрин гъилери чранвай ширин-лухар авачиз гъикл хъурай?

Дагъустандин гуьгъуьллуйри «Дагъларин рикл», «Къуват – чи садвал я», «Хъсанвал ая», «Чна жуванбур гадардач», «Муслима» тӀварар алай волонтеррин тешкилатрихъ галаз санал кӀвалахзава, вирида санал сад хъана, СВО-диз куьмек гуз, чи Гъалибвал чав агакъарзава. Радмилади сенгерра кудай шемер гъазурзавай Ильясоврин хизан иллаки къейд ийизва.

За Радмиладивай гъар ихьтин рекъиз гъикъван харжияр акъатзава, лагъана жузуна. Радмилади лугъуз-вайвал, бензиндин къадар куьтягъ хъанва, амма и кардани къуьн кутаз-вай пара инсанар ава.

Гъар сад са алем я. Уьлкведин тарих...

Адет яз, дяведин махсус серенжем къиле физвай чкадиз 20-25 тонн гъакъдай зурба машина-фураяр рекъе твазвайди я: абура аваз хъвадай михьи яд, недай суьрсет, суьрсет гъазурдай хаммалдин такъатар, ниси, як, ширинлухар тухузва. Эхиримжи гъилера дизелдин ягълу – гъар са ихьтин рекъиз 90 агъзур манатдилайни виния акъатзавайди я – и харжи меркездин мэр Жамбулат Салавова вичин хивез къачуна.

– Им чи виридан кар я, – лугъузва Радмилади. – Чун чи аскерар патал экв гузвай, рехъ къалурзавай маякар хъана кланда, чун фронт яргъи хъанвай саки вири чкайриз фена: Курск галай пад, ЛДНР, Белгородский область, Авдеевка, Горловка, Токмак, Бердянск, Берестовое, Приазовск, Белгород, Волуйки, Докучаевск Ясиноватая, Лисичанск, Алчевск, Михайловск, Донецкни Луганск, Херсон, Запорожье. Гъар гъилера ана чеб гъар сад са алем тир чи аскеррихъ галаз рикледай тефидай гуьруьшар къиле физва.

За хабар къазва: ихьтин залан крариз дишегълийри гъикл дурум гузва? Белки, са арадал къван ял акъадарун,

жемиятдиз хийир авай маса крарал машгъул жен? Са герендани ял къун тавуна, Радмилади ихьтин жаваб гана: ял чна гъалиб хъайидалай къулухъ акъадарда.

Бес хизан?

Радмиладихъни Заманакъ къве гуьзел велед ава. Хва Юнуса мектебда клелзава, руш Айна педучилишедин студент я, спортдалди машгъул жезва. Гъелбетда, бадединни чӀехи-бубадин патав гумукъзавай абуруз диде яргъара аваз хъун са акъван къулай туш.

– Чи аялар виклегъбур я, – лугъузва сивик хъвер кваз Радмилади. – Абуруз чна къиле тухузвай крар – волонтервал – жавабдарвал хиве авай, четин кар тирди чизва. АкӀ яз хъайила, абурни халис инсанар яз чӀехи жеда. Къилинди – абуру ватан маса гудач.

Дишегълидин кӀвалахдин кабинетда вири цлар командованидин, СВО-дин аскеррилай атанвай чухсагъулдин чарар куьрсарнава. Пара шикиларни ала, ана Радмила аскерин къула ава, гъа гъисабдай яз дагъустанви аскерринни. Абурукай сада вичин юлдашдиз дамах гъаз «Чибур атана» лагъай гафар Радмиладин риклел алама...

– Амма ана авай гъар са аскер, гъи региондай ам иниз атанвайди ятлани – чиди я, – лугъузва Радмилади. – Са Ватан я, са халкъ я.

Суьгъбетдин эхирдай Радмилади завай МЧС-дин шофер, сифте йикъалай фронтдиз парар агакъарзавай Мегъамед Мусаеван тӀвар къун тӀалабна.

Радмила Къагъримановадин суварин кителдал «Къегъалвиляй» медалди, гъакӀни маса наградри нур гузва. Амма идакай рахаз адиз кландач. Жуван ватан гъикъван клан ятӀла, гъикъван ам рикӀиз чими ятӀла, анжах гъадакай рахаз кланда...

Айшат Тажудинова

«...Рувгъдиз секинвал тийиџир шаир»

Арбен Къардаш – шаир, прозаик, литературовед, драматург, таржумачи. Ада хайи ва урус чӀаларал кхъизва. Ам 1961-йисан 11-февралдиз Докъуз-пара райондин Миграгърин хуьре дидедиз хъана. Москвада М. Горькийдин тӀварунихъ галай литературадин институтда кӀелна. Советрин Армиядин жергейра кӀуллугъна. ТӀвар-ван авай советрин шаир Лев Ошанинан теклифдалди СССР-дин писателрин союздиз къабулна. Расул Гьамзатов ва Семен Липкин хътин зурба шаирри лезги шаирдин чӀалариз чӀехи кӀимет ганва. Ам къадаг агакьна ктабрин ва къуд пьесадин автор я. Абурукай къвед Лезги театрди сегъ-неламишнава.

Ам Дагъустандин халкъдин шаир, республикадин искусствойрин лайихлу деятель, республикадин Государстводин премиядин, Дагъустандин жегъилрин «Олимп», «Шарвили», Дагъустандин журналистрин союздин «Къизилдин лекъ» премийрин лауреат я. Арбен Къардаша 7-классда кӀелзавайла, 1976-йи-

суз адан сифтегъан шиирар Ахцегъ райондин «Цийи дуьнья» газетдиз лирик-шаир Шихнесир Къафланова кхъенвай сифте гафни галаз акъатна. Ана муаллимди жегъил шаирдихъ чӀехи гележег жедайди кӀейднавай. «Адан шииррай пакад йикъан алванар аквазва», – кхъенай машгъур шаирди.

Арбен Къардашан эсерар, лезги чӀалалди газетризни журналриз акъатунилай гъейри, урус чӀалалди «Литературадин газетдай», «Литературадин Россия» газетдай, «Дон», «Странник», «Русский динозавр», «Дагъустан» журналрай, «Литрос», «Голос Кавказа» альманахрай ва маса изданийрай кӀелзавайбурув агакьна.

Арбен Къардаша Н. Генжевидин, А. Пушкинан, М. Лермонтован, А. Блокан, С. Есенинан, Н. Гьикметан, Н. Тряпкинан, Л. Ошанинан, Р. Гьамзатован, Е. Евтушенкодин, А. Вознесенскийдин ва маса авторрин эсерар ва П. Ершован «Тайча-шив» («Конек-горбунок») мах лезги чӀалаз элкъуьрна.

Лезги шаирдин вичин шиирарни гыкаяр немс, араб, монгол, таджик, азербайжан, тат, башкир ва Дагъустандин чалариз таржума авунва.

Адан эсерар республикадин школайра, колледжра, университетра чирзава. Арбен Къардаша 1986-йисалай Дагъустандин ктабрин издательствода лезги изданийрин редакторвиле кIвалахзава.

2000-йисуз Арбен Къардаша Ростов шегьерда Россиядин президент В.В. Путин Къиблепатан огругдин общественностдин векилрихъ галаз гуьруьшмиш хьуна иштиракна.

Пешекарвилин вини дережадай, гьакъисагъ зегъметдай, милли литературадик хуси пай кутунай шаирдиз Дагъустан Республикадин гьукуматди чухсагъул малумарнава. ГьакIни адаз Россиядин цифровой рекъай вилик финин, алакъадин ва массовый коммуникацийрин министерстводин Гьуьрметдин грамота ганва.

2011-йисуз Россиядин РАН-дин Дагъустандин илимдин центрадин

Гь. Цадасадин тIварунихъ галай чIалан, литературадин ва искусствойрин институтди «Арбен Къардаш. Творческая личность на рубеже столетий» ктаб акъудна. Адак писателдин яратмишунрин зурба метлебдикай лугъузвай ахтармишунар, макъалаяр ва маса материалар акатнава. Ктаб гъазурай С. Бедирханова сифте гафуна лугъузва: «Арбен Къардаш адетдин «дагъларин манидар» ваъ, дериндай веревирдер ийизвай, руьгъдиз секинвал тийи-жир шаир я. Адан яратмишунра Европада ва РагъэкъечIдай патан литературайрин адатар сад хъанва. И бинедал фикир желб тавуна амукъ тийидай тунт рангарин художественный къамат арадал атанва».

2021-йисуз литературовед ва шаир А. Мирзебегова «Шаирдин арш» кIватIал акъудна. Ада А. Къардашан жуьреба-жуьре терефрин яратмишунрикай автордин вичин гегъенш очерк ва С. Бедирханован ктабда гъат тавунвай гзаф къадарда макъалаярни материалар гъатнава.

Арбен Къардаш

* * *

Хам, хъалхъас хъиз, кIеви хъана,
За и уьмуьр эхайвилай.
Къве вил михъиз буьркьуь хъана
Хайи халкъдихъ шехъайвилай.

Аламатар, керематар,
Заз такур са гуьж аматIа!..
Зи асирдин мусибатар,
Квек такатай вуьж аматIа?

Жезва жуваз къурху закай:
«ГьикI девир ва гъакъ ийизва?
И дуьньядин чату вакай
РикI авачир ракъ ийизва...»

Зун катзава девирдикай,
Зун катдай са макан ава –

Шалбуздагъдин суьгъуьрдик квай
Зи бубайрин ватан ава.

Зи Чехи вацI, зи Къулан вацI
Сад муькуьдак акахъзава.
Дуьньядин къуьв, девирдин анцI
Гъа и кьерел акIлахъзава.

Къилиз акъул, вилериз экв,
Япаризни ван хквезва.
Инсанвилин ахкатна эрк,
Хура рикIел чан хквезва.

Зун шехъзава, зун хъуьрезва,
За мад цIийиз гъисс ийизва.
Зи къиледай лекъ элкъвезва,
Ада икI, зун хуьз, ийизва.

ТУПЧИЯР

Дуьнья алаш-булаш хъанвай девирда
За тупчийрин тарифда и шиирда.

Угъривилер ийизвайла фекьиди,
Фекъивилер ийизвайла угъриди,

Савадсузда къазвайла вич алимдай,
Чалкечирди къазвайла вич итимдай,

Чекмечиди ийизвайла лукъманвал,
Къуьзуь къунра ийизвайла жаванвал,

Чубандикай гъаким хъайи береда,
Малимдикай хъайи чъавуз къеমেда,

Пул авайдаз твар гудайла къучагъдин,
Пул авайдаз кар гудайла дустагъдин,

Амачирла са гъахъ-дуван, адалат,
Тупчийр я чаз амай са машгъулат.

МУАЛЛИМ

Дидед чъалан муаллимди тарсуна
Гана ихътин са тапшуругъ классдиз:
«Кхъихъ гъарда, са клусни таб тавуна,
Квез квекай нин хъел аватла алаз хъиз».

Аялар я, туширтлани гъвечлибур, –
Вири чарчел гъана рикляй атайвал.
Тушир чпин делиларни ичлибур,
Авай хъилен себебрихъни ацлайвал.

Садни хъанач са никай хъел авачир,
Са вуж патал техуьзвайди буьуьяр...
Хъайи чъавуз классдавай гъава чир
Михъиз ханай муаллимдин кефияр.

Ам аялрив, багъри кас хъиз, рахана:
«Заз куь язух къеззва, азиз балаяр.
Таза риклер хъун икI хъилев ацлана
Къулавайдай я квез къванцин хараяр.

Хъайитлани гъи къуллугъдин сагъибар,
Чидайди я тупчийриз хуьз таъсибар.

Са кар ава, тир абурун винизвал:
Авачтлани ихтилатра са дуьзвал,

Яб гузвайдак руьгъ кутада лагълагърив,
РикI ацлурда, яран йиф хъиз, чирагърив.

Къилин сагъвал, ферикъатвал клан ятла,
Виридалай багъа затI квез чан ятла,

Кисна хъиз яб це тупчийрин гафариз –
Савух девир элкъведа куь гатфариз!

Кимел, рекъе ва гъукумдин кларара
Гъар са тупчи ава вичин пурара.

Къенибур я тупчийрив гвай хабарар,
Гунагъсузбур я абурун тапарар.

Жедайбуруз ийиз кефи къумбар куь
Яб це, дустар! Яшамишрай япар куь!

Ихътин пар гваз чирвилерин синерал
Хкаж хъунухъ кар я къиле тефидай.
Алуда куь хъилер, алай риклерал,
Чирвилериз чка ая куькълудай!

Чирвилериз герекбур са мастар туш,
Риклерани чирвилериз муг ая.
РикI дарихдан къастар экуь къастар туш,
Хъел гадарна, риклера экв куг ая!

РикI михъидан къезил жеда луварни,
Михъи рикли физвай рекъиз экв гуда.
Михъи риклиз ахъа жеда цаварни,
Куклушрини, квез эвериз, реклв гуда!...»

Хъунухъ ихътин муаллим и заманда,
Муаллимдин къимет агъуз вегъенвай, –
Чехи бахт я бахтар физвай Ватанда.
Квахъда уьлкве, муаллимри техвенвай.

* * *

За кхьида вакай шиир ашкъидин,
Ваз къалурдач – зи умудар къери я.
Келайтла за а члал вилик гуьзгуьдин,
Белки, жуваз лугъуда: «Вун хибри я».

Шииратдин шив, кумачиз лезнар,
Ахъайнаваз къил элкъвей са патахъди,
Зул атайла цуьк акъудай серденар
Багъишда ваз къарай атлай лахлахди.

Абурукай жедач ваз са хабарни,
Вун алатна фида чанда звар аваз.
Амукъдач зи рикле мад са къабарни,
Жеда ана ви суьрет, ви твар аваз.

Чугвадач за гъайиф фейи уьмуьрдин,
Къаних жедач я хквезмай йикъарихъ.
Сагърай вун заз илгъам гунай суьгъуьрдин,
Заз гун патал къимиш тахъай цаварихъ.

Гъар гъилера цингавдайла илгъамди
Зи хуруда, рикл за анай чукурда,
Назикдиз ам за ви къуьнел дугурда,
Эхиримжи бахт хъун патал тамамди.

* * *

Кланзамач килигиз инсанрин вилериз,
Садбура атланвай умудрин тлал ава.
Клан жеда гъахъиз ваз чилерай чилериз,
Жувавай са куьмек тежедай гъал аваз.

Кланзамач килигиз инсанрин вилериз,
Садбура – таб, гъилле, гунагъни хъел ава.
Абура ви ягъдиз, намусдиз, гъиссериз
Даклан яз клур гуз клан хъунухъин гел ава.

Дад авач тлал рикле, къил хурал къуникай,
Хаинвал жеда им гъахъуниз, намусдиз.
Дад авач гъукъ хура, къил цава къуникай –
Аквада къимет ви тирдалай ужудиз.

Инсанвал! Инсанвал! – Хуьх гъадан къакъанар!
Гъа Инсан лугъурди рекъимир на чанда!
Гъа члавуз уьмуьрди ахъайда алванар,
Гъурбатда хъиз жедач вун жуван Ватанда.

Зульфия
Меѓамедова

Им тек са зи гъалибвал туш

Избербаш шегьердин образованидин Управленидин 25 ийс тамам хъанва. И юбилейдихъ галаз алакълу яз чна Избербаш шегьердин образованидин Управленидин начальник Мегъамедова Зульфия Идрисовнадихъ галаз авур суьгъбет-интервью келдайбуруз теклифзава.

– *Куь зегъметдин рехъ мектебда баишлай хъайиди тир. Шегьердин образованидин кзурулушда квалах авуниз филолог муаллимдин тежрибади Квез ги жуьреда куьмек гузва?*

– Къад йисуз мектебда квалах авур зун гъавурда акъуна хъи, 2021-лагъай йисалай Избербашдин образованидин кзурулушдин кыле акъвазнавай заз а тежрибадикай зурба куьмек хъана.

– *Алай аямдин шегьердин образованидин кзурулушдин кылин везифа квекай ибарат ятла, Куьне гыхътин келимадалди лугъудай?*

– За икI лугъуда: нетижаар къазанмишдай квалахдикай ва шегьердин образованидин кзурулуш вилик тухуникай. Яни чун виликди тухудай локомотив я – гзафни-гзаф за жуван зегъмет гъа икI аннамишзава.

– *Педагогвилин пешедилай муниципалитетдин кзурулушда кзулугъдин кылин везифайрал элячлайла, Квел ги жуьредин четинвилер ацалтнай?*

– Педагогвилин квалахда муаллимрин коллективда муаллимрин, педагогрин, келзавай аялрин ва абурун диде-бубайрин месэлаяр гъялзавайди тир. Образованидин Управленидиз квалахал элячлайла, гъялун нубат авай месэларин къадар, гъелбетда генани пара хъана. Амма завай жув гзаф квевера гъатна лугъуз жедач. Эхъ, четин я, амма гъялиз хъун мумкин я.

Мектебда квалахзавай девирдинни образованидин Управленидиз атай девирдин арада за са шумуд йисуз Дагъустан Республикадин образованидинни илимдин Министер-

ствода квалах авунай. Гъукуматдин кзулугъдал кыле тухвай кеспиди заз хъсан тежриба къачуз чирна, гъа и кардай за Министерствонин коллективдиз риклин сидкъидай сагърай-лугъузва – абургъамишалугъ яз зи рикле жеда. Заз ана гзаф крар чир хъана, инсанрихъ галаз квалах ийиз, жуваз авай тежриба артух ийиз ва ам масадбурал агакъариз чир хъана.

Виридалайни зун кеве твазвай квалах кар тади гъалда, бязи вахтара – са акъван «хъуьтуьлбур» тушир серенжемар къабулуналди бажармишун тир. Гъаклни образованидин Управленидин коллективда пешекарар бес тахъунин месэла хъиди тир. Зи вилик са фикирдал алай пешекаррин кватлал арадиз гъунин месэла акъвазнавай. Абуруз алуькнавай шартлара квалах ийиз, вилик акъвазнавай четинвилер арадай акъудиз, месэлаяр, гъатта йифиз-юкъуз квалахдивай къекъечI тийиз, гъялиз чируникай ибарат тир.

– *Куьн пара къадар наградайрин сагъиб я. Куьн патал абурукай виридалайни багъади ва нуфузлуди гъим я?*

– Виридалайни зун патал багъади зи сад лагъай премия я – 2009-йисуз Россиядин умуми образованидин идарайрин арада «Образование» милли проектда сад лагъай чка къунай, заз 100 агъзур манатдин премия ганай. Им тек са зи агалкъун тушир, и премия Избербашдин 3-нумрадин мектебда келзавай аялрин ва абурун диде-бубайрин агалкъунни тир. Гъавилай за коллективдиз закай хъсан муаллим ва регъбер хъунай риклин

сидкыдай сагърай лугъузва ва зун абуруз буржлу я.

– *Вилик квай 3–5 йисарин вахтунда Куьне образованидин Управлениди гъялун нубат тир кылин месэляяр гъибур яз гъисабзава?*

– Шегъердин образованидин идарайра келунрин ва тербия гунин дережа хкажун, келзавай чи аялриз ва педагогриз федерацидин, регионрин проектра, конкурса, ахтармишунрин конференцияра иштиракиз жедай мумкинвилер ва шартлар арадиз гъун.

– *Избербашдин образованидин кърулушди къачур гъихътин агалкъунрал Квевай иллаки дамах ийиз жеда?*

– Чи кылин агалкъун – квалалхдик рум кутун, девирдиз хас къайдада зегъмет члугун я. Эгер 2021-йисуз муниципалитетрин арада чун и жигъетдай республикада гуьгъуьна амайбурун жергеда авайтла, исятда чун инанмишвилелди виликди физва, чалай хъсандиз квалалхзавайбурухъ агакъяриз алахъзава.

Идалайни башкъа, чи аялриз чпин алакьунар раиж ийидай шартлар хъанва, чи педагогри агалкъунар къазанмишунихъ гъерекатзава, чпин пешедин къакъан дережайрихъди ялзава. Гъа и жуьреда образовани-

дин идарайрин регъберрини зегъмет члугвазва. Чна и рехъ яргъалди атлана, амма агалкъунарни авачиз туш. Зи фикирдай, им «Избербаш округ»-дин Къили, Расул Абдулмуслимович Бакаева, тухузвай кадрийрин сиясатдин нетижа я: герек, сифте чкадал виниз тир пешекарвал, руководителдиз квалалх ийиз ва агалкъунар къазанмишиз чир хъун жен.

– *Избербашда милли «Образование» проект гъи жуьреда уьмуьрдиз куьчуьрмиш жезва? Гъихътин идараяр ва программаяр пайда хъанва?*

– «Образование», «Демография» тлварар алай милли проектрин майданра 2023–2024-йисара шегъерда мектебдиз гъеле тефизвай аялрин цлийи пуд идара ачухнава ва кардик кутунва: «Горячка» микрорайонда 100 чкадин 5-нумрадин аялрин бахча, «Рыбный» микрорайонда 250 чкадин 7-нумрадин аялрин бахча ва «Приморский» микрорайонда 250 чкадин 9-нумрадин аялрин бахча. И бахчаяр кардик кутуна, шегъердин юкъва авай аялрин бахчайрин квалалх къезиларна ва хъсанарна, агъалийриз аялрин бахчайрикай менфят къачунин мумкинвилерни артух хъана.

– Гъаклни 2023-йисалай чна умуми образованидин мектебар чинал хкунин «Образованидин системада

мектебрин системаяр цийи хъувун» программадик кваз са къадар кѳвалахар кыле тухванва: умуми образованидин къве мектебда – Советрин Союздин Игит П. П. Дмитриеван тѳварунихъ галай 3-нумрадин юкъван мектебда ва М. М. Меѓамедован тѳварунихъ галай 11-нумрадин юкъван мектебда – и къве мектебда 144 миллион манатдин ремонтдин кѳвалахар кыле тухвана.

2025-йисуз «Жегъилар ва аялар» проектдин сергъятда 10-нумрадин юкъван мектебда 107 миллион манатдин ремонтдин кѳвалахар, «Хизан» милли проектдин сергъятда 10-нумрадин аялрин бахчада 60 миллион манатдилай артух ремонтдин кѳвалахар кыле тухвана.

– *Мектебриз жегъил педагогар желб аевунин карда гыхътин серен-жемар кыле тухузва? Абурук руьгъ кутунин шартлар гыхътинбур я?*

– Чна са шумуд мектебда психологиядинни педагогикадин классар кардик кутуна. Гаф атай чкадал лугъун хъи, 2025-йисуз и классар акъалтларай ругуд аял педагогвилин вузрик экечна – абур чна чи мектебра вилив хуьда. Образованидин бязи идарайриз ахътинбур хтанва ва абур агалкъунралди кѳвалахзава. Наставниквилин карни чна велик кутунва, машгъур педагогрин тежриба жегъил пешекаррал агакъарзава, жегъил муаллимри жуьреба-жуьре конкурсра гевесдалди иштиракзава, мектебда кыле физвай мярекатра иштиракзава, абур патал коллективра къулай шартлар яратмишзава. Дагъустандин образование велик кутунин институтдин бинедал алай ара датлуз пешекарвал хкажзавай Центрда пешекарвилин дережа хкажзава.

– *Мектебда клелзавайбуруз гъалатл тахъна пеше хкагъиз чирдай гыхътин проектар кардик кутунва?*

– «Гележегдиз билет», «Сад лагъай пеше» тѳвар алай программаяр кардик ква; чи мектебри Избербашдин индустриально-промышленный колледждихъ, М. Межидован тѳвару-

нихъ галай Педагогикадин пешекарвилин колледждихъ галаз сих алакъада аваз кѳвалахзава; «тѳлаплахъан», «начагъбурухъ гелкъведай медицинадин сестра», «программирование» пешейра чпин къуватар ахтармишзава; педагогвилин колледжда Кванториумда тарсар къачузва.

– *Куь фикирдай, алай девирда мектебда тербиядин кѳвалах гы жуьреда тешкилун лазим я?*

– Гьелбетда, завай са гыхътин ятлани гъакъикъи умуми меслят гуз ва тек са ам кыле твах лугъуз жедач. Амма зун клевелай а кардихъ инанмиш я хъи, аялдихъ галаз алакъада авай гъар сад гъар йикъан, ара датлур зегъмет члугъаз, адакай пайгар инсан хкатун патал алахъна кланда.

Зи фикирдай, кылинди ам я хъи, герек, чна аялриз инсанвилин ерияр гыхътинбур ятла чирин, ам уьмуьрдин рекъиз гъазурин. Са рахунни алачиз, кар алакъдай, михъи гъилин граждинин гъазурунин карда чна диде-бубайрихъ галаз сих алакъада аваз кѳвалахна кланда, и карда классдин сятдикай, «важиблун затларикай суьгъбетрикай», республика, уьлкве машгъур авур, чеб чешне къачуз лайихлу ксарихъ галаз гуьруьшрикай менфят къачуна кланда.

– *Куьне виликан ва гилан гы къайдайрин тереф хуьзва?*

– Тербия гунин карда виликан къайдайрикай сад – хсуси чешне ва намуслувал я. Цийи къайдайрикай сад – заз проектар яз аквазва. Зи фикирдай вири къайдаяр сад-садахъ галаз пайгарда аваз ишлемишна кланда, гъа чѳавуз хъсан нетижани арадал къведа.

– *Къетлен алакъунар авай аялрихъ галаз кѳвалах шегъерда гы къайдада тешкилнава? Къевай Избербашдин школьникри олимпиадайра ва акъажунра агалкъунар къазанмишнавай мисалар гъиз жедедани?*

– Чи образованидин вири идарайра къетлен алакъунар авай аялрихъ галаз кѳвалах тешкилнавайди я, абурхъ галаз педагогри махсусдаказ

кIвалахзава. Гъалибвилер авазва, йис-йисандавай абурун къадар ар-тух жезва. Алатай кIелунин йисуз 49 аялди мектеб вири винизбур тир къиметралди, сад ва къвед лагъай дережайрин медалар гваз акъалтIарна. 52 аял Вирироссиядин олимпиадай-ра гъалибчийр ва призерар хъана. Аялрин бажарагъдин ва къастунал кIевивилин, педагогрин гъакъисагъ зегъметдин нетижада шегъердиз яратмишунин конкурсрай, ахтармишунардай проектрай, даяединни ватанпересвилин къугъунрай, спортдин акъажунрай, карчивилин уstadвилерай 164 кIвенкIвен чка къазанмишна. Бязи мисалрин тIварар къуртIани жеда.

Муслимат Ипиевади регъбервал гузвай аялрин хореографиядин «Харс» тIвар алай чешнелу дестеди жуъреба-жуъре дережайрин конкурсрани фестивалра кIвенкIвен чкаяр къазанмишна. Халкъарин арадин «Орбита-Фест» ва «Red Style» конкурс-фестивалда и ансамбль 1, 2 ва 3 лагъай дережадин призерар хъана. Нальчик шегъерда Халкъарин арайрин гзаф жанрайрин «Буьлуьлдин Терпсихора» лишандик къиле фейи фестиваль-конкурса «Харс» дестеди кIеве приз къазанмишна, гъакIни ам Гран-при-дин сагъиб ва сад лагъай дережадин призер хъана. 2025-йисуз регионрин арада къиле фейи «Вилик хъухъ, рушар!» конкурса ансамблди пуд лагъай чка къуна.

Вирироссиядин искусстводинни яратмишунрин «Гъетерин симфония» конкурса аялрин яратмишунрин «Грация» КIвале Ханум Шайх-гъасановадин гъилик квай жаван гимнастри сад лагъай дережадин диплом къазанмишна. 2025-йисан ГИА-дин нетижайрай 12-нумрадин мектеб акъалтIарай, кIеве ва адалайни артух предметрай 95-далай 99-дал къван баллар къазанмишайбурун арада авай Марьям Руслановна Къазиханова Дагъустандин Къилин премиядиз (100 агъзур манат) лайих-

лу хъана. 13-нумрадин бахчади «Дагъустан Республикадин 2024-йисан виридалайни хъсан аялрин бахча» конкурса пуд лагъай чка къуна ва ам РД-дин образованидин Министерстводин премиядиз лайихлу хъана.

– *Квез къуват гузвайди, руьгъ ку-тазвайди вуч я?*

– Сифте нубатда, заз къуватар, руьгъдин клубанвал зи хтулри гуз-ва, гъайиф хьи, кIандайвал абуруз фикир гуз зун агакъзавач. Зи рикI алай Мусани Теймия завай яргъара яшамиш жезва, амма абур датIана зи рикIе авазва. ГъакIни заз къуватар зи хайи ватанди – зи бине тир Ма-жалисди гузва, ана зун хана, чIехи хъайиди я, ана зи дидени буба гъахъ дуьньяда ферикъат хъана, ана зи мукъва инсанар яшамиш жезва. Гъа-низ хъфиз кIан жеда, анин инсан-рихъ, гуьзел гъавадихъ зи вил жеда, за жуван дувулрал гъамиша дамах ийизвайди я.

– *Вичин кеспидин рехъ гъеле затIуннавай жегъил пешекардиз Куь-не гъихътин меслят гудай?*

– ГъалатIрихъайни четинвиле-рихъай кичIе тахъун – абур галачиз жедайди туш, амма абур туьхкIуьриз жеда. Хабар къаз, жуван чирвилер артухариз, гзаф кIелиз, кIвалахдин дустаривай яргъа тежез, кар бажар-мишиз алахъна кIанда. Чирвилер кIвалахда ишлемишиз хъайитIа, не-тижаярни хъсанбур жеда.

– *Филологвилин пешеди, аквадай гъаларай, Куь къатIунризни къетIен-вал гана. Куьне эхиримжи вахтунда кIелай гъи ктабди квез иллаки дерин-дай таъсир авуна?*

– Харуки Муракамидин «Гарун манидиз яб це» романди. За лугъун, ктабда жуъреба-жуъре месэлаяр къарагъарнава: уьмуьрдин манадин, дуствилин ва маса алакъайрин, аш-къидин ва ажалдин.

*Суьгъбет авурди
Хамис Шамилова я*

Вичин пешедиз вафалу духтур

«Инсандиз эвелдай ганвай сагъламвал кьвед лагъай сеферда багъишиз алакьдай духтур лугъудай кас и дуьньяда са куьнивни гекъигиз тежедай багъа няметрикай сад я. Духтур – инсанин руьгъдик гьевес куьтазвай кас я», – лагъанай французрин философ Вольтера.

Къе зи ихтилат Мегъарамдхуьруьн райондин ЦРБ-дин Инфекциядин отделенидин заведующий Мегъамедова Нарима Абдуллаевнади кай я.

1992-йисан зулуз Къуюстанрин хуьруьнэгълиар тир, мергъематлу, хъсан хизандин кьил Мегъарамдхуьруьн райондин УФСКН-дин хъсан пешекар Абдулагъан ва медсестра Наимадин хизанда велед хъана. Адаз Нарима твар гана.

Гъвечли члавалай лап хъсан къатлунар авай руш, 5 йисан яшда аваз хуьруьн мектебдиз фена. Мектеб хъсан кьиметралди куьтягъай Наримадин мурад кьилиз акъатзава. 2009-йисуз Нарима Дагъустандин Гьукуматдин Академиядиз гъахъзава. Академия акъалтларайдалай къулхъ ам, 2016-йисуз, ординатурадиз гъахъна ва 2018 йисуз ада «Инфекциядин азарар» пешедай ординатура куьтягъна.

2022-йисуз жегъил духтур Мегъарамдхуьруьн ЦРБ-да Инфекционный отделенидин заведующийвиле тайинарзава. И вахтунда Нарима Абдуллаевнадин жавабдарвал мадни артух хъана. Гъеле кьелзамаз ада духтурдин зегъметдилай инсандин, инсандилай обществодин, обществодилай уьлкведин гележег аслу тирди аннамишзавай. Иниз килигна ада вич патал къейдна хьи, хъсан гележегдик умуд кваз зегъмет чугуна кландайди. Лагъана кланда хьи, Нарима Абдуллаевна вич кьвалахал хъайи сифте йикъалай вичин вилик эцигнавай везифайрив рикл гваз эгечлна. Ина кьвалахай ругуд йисан къене ада

отделение чешнелудаз элкьуьрна. Гзаф йисар я Нарима духтурди вичин пешедай галатун тийижиш халкъдиз къуллугъ ийизва.

Нарима Абдуллаевнади жематдин патай еке гьуьрмет къазанмишна. Чпин талдиз дарман жагъурзавай духтурдиз жематди чухсагъул лугъузва ва хизандиз бахтар алхишзава. Нарима пуд веледдин (къве рушни са гада) диде я.

Къуй Нарима Абдуллаевнади хъ гъам кьвалахда, гъамни уьмуьрда еке агалкъунар хьурай!

**Марият Къасумова,
Мегъарамдхуьр**

Къилиз акъатай риклин къаст

Муаллимвилин пеше гъурмет авай ва вири вахтара четин пешейрикай сад я. Гъар садавай муалливилин пешедин сирер ачухиз жедач. Лагъана кланда хьи, аялрихъ галаз клвалахдай къайдаяр чизвай, абуруз тербия, чирвилер гун патал чпин вири къуватар желб йизвай муаллимар чи районда тлимил авач. Къенин чи суьгъбет, гъа ихътин муаллирикай сад тир Клирийрин школа-интернатда ингилис члалан тарсар гузвай жегъил муаллим Айдаева Залина Абдулбариевнадикай ийида. Ери-бине Клирийрин хуьрай тир Залина Айдаева 1987- йисан 21-декабрдиз Кабардино- Балкария Республикадин Тырныауз шегъерда дидедиз хъана. Школа акъалтларайдалай къулухъ 2004-йисуз, ам Кабардино- Балкариядин Гъукуматдин университетдин немс члалан отделенидиз гъахъна. 2009-йисуз

университет акъалтларайдалай къулухъ ада вичин клвалахдин сифте камар ясли-бахчада клвалах авунилай къачуна. Гуьгъуьнлай хейлин йисара Нальчик шегъерда мектебда клвалахна. Рикле клвалахдай къаст авай жегъил муаллимди чаз хуьр са куьналдини шегъердила тафаватлу туширди къалурна, ам къисметди хайи ерийрихъ ял хъувуна. Залина Айдаева вичин Ватан тир еке ва баркаллу тарих авай машгъур алимар, писателарни шаирар, Игитар, члехи дережайрин руководителар акъатай Клирийрин хуьруьз хтана.

2018-йисалай Залина муаллимди Клирийрин школа-интернатда аялриз ингилис члалай чирвилер гуз зегъмет члугвазва. Лугъун лазим я хьи, Залина Айдаева районда къиле фейи «2026-йисан лап хъсан муаллим» конкурсдин гъалибчи хъана.

Шад жедай кар ам я хьи, ада иштирак авур республиканский этапдани, 40 муниципалитетдай 56 муаллимдин арада, ам приздин чкадиз лайихлу хъана.

Хуьре, кьвале гьар са касдин, иллаки дишегьлидин къайгъуяр гзаф ятлани Залина муаллим вичин гьар са тарсуниз клевелай гъазур жезва, ученикриз мягкем чирвилер гуз ва гъакъикъи ватанпересар яз тербияламишиз вири къуватар желб ийиз чалишмиш жезва.

«Муаллимвилин пеше хкягъун аял чъавалай зи рикле авай къастарикай сад тир. Школада келдай вахтунилай башламишна зи рикл ингилис чълал пара алай. Зун шад я къе жув и пешедин иеси хъунал. Чна пакагъан ийкъакай фикирзавай гележегдин

пешекарар тербияламишзава. Гьелбетда, алай вахтунда чна аялрал члугвазвай зегьметдилай чи гележег аслу я», – лагъана гуьруьшда чаз Залина Айдаевади.

Адаз коллективда, хуьре, кьвале вичи чирвилер ва тербия гузвай аялрин, абурун диде-бубайрин патай еке гъуьрмет ава. Залинади халкъдин патай гъуьрмет, вичин рикл алай пешедал зегьмет члугуналди къазанмишзава.

Залина муаллим, гележегда квехъ куь баркаллу ва зегьмет алай кьвалахда генани еке агалкъунар хъурай!

Патлимат Магъарамова

Муаллимвиле жагъай бахт

Туъркерин шаир Надыр Хикмета лагъанай: «Ашкъидалди к̇валахал физвай ва шадвилелди к̇вализ хквезвай инсан бахтлу кас я». Зи фикирдалди, ашкъидалди ва шадвилелди к̇валахал физ-хтун патал инсандин рик̇л вичи хкягъай пешедал къадарсуз хъана к̇ланда. Чи къенин суьгъбет гъахтин са инсандикай – тамам 25 йисан къене четин, гъа са вахтунда гъаф гъуьрметлу муаллим-вилин пешедиз вафалувал къалур-завай Р. Османован т̇варунихъ галай Герейханован 1-нумрадин умуми образованидин юкъван школадин директор Гъажимурадова Мадина Надировнадикай я (шикилда).

– Мадина Надировнадикай рахадайла Инсан, Муаллим, Тербиячи гафар ч̇лехи гъарфарилай к̇хьиниз лайихлу я, – лугъзва райондин образованидин отседдин начальник Шихбабаев Гъуьсейн Рабидиновича. – Са рахунни алачиз, ам районда химиядин лап хъсан муаллирикай, школайрин директоррикай, гъуьр-

мет авай педагогрикай сад я. Ихътин гъуьрметни ада вичин яргъал йисарин намуслу зегъметдалди, к̇валахда агалкъунралди къазанмишна. Аферин ва баркалла Мадина Надировнадиз.

Районда вич гъафбуруз фадлай ва хъсандиз таниш ят̇лани, агъадихъ чун Мадина Надировнадин уьмуьрдин ва педагогвилин рекъел са т̇лимил гегъеншидиз акъвазда.

Мадина Надировна 1969 – йисуз Каспийск шегъерда къуллугъчи хизанда дидедиз хъана. Буба духтур, диде технолог тир. Хизанда 3 аял авай – Мадина ва къве гада.

М. Гъажимурадовади 1986– йисуз юкъван школа лап хъсан къиметар аваз акъалт̇ларна. Адахъ музыкальный образование ава: фортепианадин рекъай музыкальный школани акъалт̇ларна.

Жегъил руш 1986–йисуз Дагъустандин государственный университетдин химический факультетдик экеч̇лна, 1991–йисуз анаг яру диплом къачуналди акъалт̇ларна. Къейдна к̇ланда, студент тир йисара ада республикадин ва уьлкведин вузрин арада химиядай к̇иле тухвай олимпиадайра приздин чкаяр къуна.

Вичин рик̇л алай пешедай зегъметдин рехъ Мадина Надировнади Каспийскдин вичи акъалт̇ларай школада химиядин муаллимвиле к̇валах авунилай башламишна.

Эвленмиш хъунихъ галаз алакъалу яз Мадина Надировна 1992–йисуз къисметди Герейханован хуьруьз акъудна. Сифтедай ада инин аялрин бахчада тербиячи яз намуслудаказ к̇валахна.

Хъсан чирвилер авай пешекардиз 1999–йисуз Р. Османован т̇варунихъ галай Герейханован 1-нумрадин умуми образованидин юкъван школадиз к̇лелунинни тербиядин рекъай

директордин заместителвилин жавабдар к'валахал теклифна. Ина к'валахзавай йисара Мадина Гъажимураовади вич яратмишунрин к'байдада к'валахдай педагог, чирвилер, еке дережадин квалификация авай пешекар, кар алакьдай администратор яз к'валурна. Образованидин учрежденийрин к'валах пландик кутунин ва жедай г'галар тайин авунин виниз тир асул биняр, тешкиллу-вилинни-административный ерияр авай Мадина Надировнади школада образованидин менфятлу к'байда-яр кардик кутуна. Ихътин ерийриз ва маса лайихлувилериз килигна Мадина Гъажимураова 2009-йисуз школадин директорвиле тайинарна. Чехи коллективдин руководитель яз ада школада х'сан, сагъ-саламат шартлар арадал г'гана, педагогрин алакьунар ва машг'ул х'унар фикир-да к'уна, абур и хиле жуьреба-жуьре к'валахрал желбна.

Дуьз тешкилай к'валахди вичин х'сан нетижа гудай адет я. Мадина Надировнадин чалишмишвилер ва дурумлу зегъмет себеб яз, школадин муаллимихъ ва к'елзавайбурухъ г'яр йисуз муниципальный, зонадин, республикадин, Вирироссиядин конкурсра, килигунра, олимпиадай-ра, фестивалра, спортдин акъажунра агалкьунар жезва. М. Гъажимураовадин регъбервилек кваз школади «Учитель года», «Лучший учитель родного языка», «Самый классный классный» пешекарвиле конкурсра иштиракзава, приздин чкаяр к'язва.

Школа, образованидин хиле агалкьунрай, «Ведущие образовательные учреждения России – 2018» реестрдик кутуна. 2018-йисуз школа «Творчески работающие коллективы школ, гимназий, лицеев России» Вирироссиядин публичный смотрдин г'галибчидин медалдиз ва дипломдиз лайихлу х'ана.

Школади ДГУ-дин РДО-дин филологиядин факультетдихъ галазни сих алак'яяр хуьзва. Анин студентар г'яр йисуз школада практикада жезва, ина х'сан тежриба к'ачузва.

Школада алай аямдин инноваци-ядин технологияр уьмуьрдиз кечирмишзава, тербиядин, ватанпересвилин, музейдинни-краеведческий ва маса к'валахарни виниз тир дережада ава, цийивилер кардик кутазва.

Химиядин тежрибалу муаллим яз, Мадина Надировнади республикадин семинарра, вебинарра активвилелди иштиракзава, вичин тежриба раижзава.

К'валахда агалкьунрай высший категориядин муаллим тир Мадина Гъажимураовадиз РФ-дин образованидин ва илимдин министерстводин Г'уьрметдин грамота, «Почетный работник воспитания и просвещения Российской Федерации» хурудал алк'урдай знак, ДР-дин образованидин ва илимдин министерстводин, Сулейман-Стальский райондин Кылин, образованидин отделдин г'заф к'ядар грамотаяр ганва.

Муковара ДР-дин образованидин ва илимдин министерстводи тухвай образованидин к'бурулушда к'валахдай регъбервал гудай пешекаррин конкурсда г'галибчийрин арада х'унайни М. Н. Гъажимураовадиз диплом гана.

- Зун г'ич садрани т'вараринни наградайрин гуьг'уьна х'айиди туш, за чирвилер гайи ва жува регъбервал гузвай школа акъалт'ларай гадайрикайни рушарикай х'сан пешекарар, Ватандиз вафалу инсанар х'ун - им зун патал виридалайни ч'ехи награда я, - лугъузва Мадина Надировнади.

Рик' алай пешеди х'из, М. Гъажимураовадиз к'ени, г'уьрметлу, низамлу хизандини руьг'дин таъминвал гуузва. Ам ферли пуд веледдин дидени я. Кылин образованияр к'ачунвай адан руша Махачк'алада участковый педиатр, са гадади Москвада кардиохирург, к'вед лаг'бай гадади ДР-дин ФОМС-дин юридический отделада юрист-консультант яз к'валахзава.

*Хазран Къасумов,
РФ-дин журналистрин Союздин член*

Алазан дере

Г. Г. Гагарин. Княздин руш Мария Орбелианидин суьрет. 1840-йис

Са сеферда Гуржийрин Алазан дегьредай (аварри адаз Цор лугьуда) гьужумдилай кьулухъ хкведайла, Сивухай тир Такудин хва Гьажимурада вичихъ галаз кьве йис хьанвай гуржи аял хканай. Гьажимурадаз вичиз рух-ваяр авачир, анжах рушар тир авайди. Кьисметди вичиз ганвай савкьватдал шад хьайи Гьажимурада и гада вичиз хвавилез кьабулна ва адан Александр тлвар Алискандидиз дегьшарна. Аял цийи чкадив фад вердиш хьана ва виклегъ гада яз члехи жезвай. Ада Гьажимурадаз – буба, адан паб Барияназ диде лугьузвай.

Гьажимурадан стхадиз и аял сифтедилай бегенмиш хьаначир. Адаз стхадин девлет чарадаз хьана кланзавачир. Бес стхадиз эркек аялар авачиртла, и девлетдин члехи пай адан вичин рух-вайрал ацалтдай эхир. И кар себеб яз ада садра Алискандидал херни авунай.

Амма Гьажимурада вичин вири девлет кьабулнавай хциз веси авунай. Алисканди Сивуха яшамиш жез 9 йис хьанвай.

Са сеферда сивухин жемятдин патав гуржи дишегъли атана. Ада ина вичин 11 йиса авай хва авайди ва вичиз ам хутахиз кланзавайди, лагъана. Гьажимурад хва вичивай кьакъудунал саклани рази жезвай. Амма хуьруьн жемятди адан жеклел хкана – дидеживай велел кьакъудун члехи гунагъ я.

Жемятди ихътин кьарар кьабулна – дидедин вилик гьа са жуьреда алуکلнавай Алискандидин яшда авай саки яхцур аял акъвазарда. Ахпа дидедиз лагъана: «Эгер ваз ибурукай ви хва чир хьайитла, ваз ам хутахдай ихтияр ава». Гуржи дишегъли гьар са аялдин патав физ, перем хкажиз далудиз килигзавай. Ам Алискандидин патав акъваз хьана.

Дишегълидиз вичин хва юрфан кларабдин кланик квай лишандай чир хьана. Алазан дегьреда вири аялрин юрфан кларабдин кланик лишан эцигзавай, дагъвийри чпин аялар чуьнуьх-хайтла, абур чир хьун патал.

Дидеди ширинлухар ва пишкешар гуналди хва вичихъ галаз хъфин па-

тахъай рекъив гъизвай. Алискандидиз лагъайтла, и дишегълидиз вичивай вуч кланзаватла, кьил акъатзавачир. Гада дерт хьана рикл тла хьанвай Гьажимураданни Бариянан патав фена ва лагъана: «Ингъе зи диде-буба». Жемятди Алискандидиз и гуржи дишегъли адан диде тирди, ам иниз гьикл акъатайди ятла, вири авайвал лагъанвай. Хва рекъив гъиз тахъай дишегъли, накъвар михъиз, гвай пулни, безекарни, вичи гъанвай савкьватарни чилел гадарна, элкъвена хъфена.

Са шумуд йис идалай кьулухъ Гьажимурадазни Барияназ кьве хва хъхьана. Гьасан ва Агъмедгъажи. Алисканди абурун чешне ва даях хьана. Гъвечли хва Агъмедгъажи бубадин саки 60 йис хьайила ханай.

Идаз ухшар са дуьшуьш идалай виликни хьанай. Маса гададиз. Анжах ам гуржи тушир, Дербентдай тир.

Шамон кесиб хизанда дидедиз хьанай. Гуьгъуьнлай адан дидени буба кьена. Кьисметди ам Сивухиз гъана ва ина ада чубанвал ийиз хьана. Жегъил гадади мусурманрин дин кьабулна ва амай вири хуьруьнвийри хьиз клап-тлеат ийиз хьана. И вахтунда Сивуха Муса лугьудай са кас яшамиш жезвай. Ам хуьруьн жемятдин вилик-кьилик квай кас тир. Им инсанар диндин рекел гъизвай вахт тир. Мусадиз чубан гада бегенмиш хьана. Ада мукъвал-мукъвал гададиз мугъмандиз эвердай, адаз куьмекар гудай.

Эхирни, са юкъуз Мусадж жемят клватлна ва и жегъил гада вичи хвавилез кьабулзавайдакай лагъана. Жемятдихъ галаз меслят акуна, Мусадж Шамоназ Мегъамед тлвар гана. Са шумуд йисалай Мусадж Мегъамедаз мехъер авуна. Вичиз хва хьайила, Мегъамед вичин бубадин патав атанай ва хциз Муса тлвар гунин ихтияр кьачунай. Гьелбетда, Муса рази хьанай.

Икл, Мусадж Мегъамед Сивухин жемятдихъ галаз садарнай. Мегъамедан несилар гилани а хуьре яшамиш жезва.

*Оздимир Исаев, тарихчи,
Сивухин хуьр*

Сапижат Мазаева
хва Нурмегъамедахъ галаз

Дидедин агъузар...

КъелечӀ якларин, назик, дагъдин цуьк хътин Сапижат Мазаевади, СВО-дин иштиракчи, Россиядин Игит НурмегӀамед ГъажимегӀамедован диде-диди инсанар клан хъуналди, чими хъвер гуналди вичихъ вири агудзава. Къенин адан ихтилат вичин хъикай я. Мадни дагъви дишегълидин къаматдикай, ада хъин тербияда къилинбур яз къур эдеблувилин, намуслу-вилин дибда хизандихъ, ватандихъ, хайи чилихъ авай кланивиликай.

Лайихлувал...

Гъамишалугъ яз рикӀе тӀал гъатна-ватӀани, ада къил тикдиз ва такабур-лудаказ къазва: адаз вичин накъвар гъич садазни акуна кланзавач.

Къули райондин хайи Къяни хуьре Сапижат Мазаевадин хизандиз гъурмет ийизвай: ам намуслувилелди ва лайихлувилелди яшамиш жезвай. Гъа ихътин намуслу кас 247 лагъай десантно-штурмовой Кавказдин къазакърин полкунин ротадин командир НурмегӀамед ГъажимегӀамедовни тир. Ада Ватан хуьн вичин пеше яз хкъягънай.

Тухумдин галай-галайвал...

Сапижат Исаевнади хъиз тербия гудайла къетӀен къайдаяр ишлемиш-начир. Анжах са кар ийидайла, диде-ди вичин велерал меслят аквадай, абурун фикир хабар къадай – чӀехи хва НурмегӀамедавай ва гъвечӀи хва Абдуллагъавай. Диде-ди вичин велер четин месӀаяр гъялиз вердишарзавай.

– НурмегӀамед зи диде-бубадин кӀвале чӀехи хъанай. Адаз вири хизан саналди суфрадихъ гъикӀ ацукъзаватӀа, гъикӀ са месӀа гъялдайла гъар са касдин сес, гъар садан фагъум-фикир герек къвезватӀа, аквазвай. Ам вахт жедалди чӀехи хъанай. Адаз вич гъина ва гъикӀ тухудатӀа чидай, ам мукъва-къилийрин даях тир.

Диде-ди НурмегӀамеда вичин чӀехи буба Исадиз пара гъурмет ийидай, лугъузва. Ада вичин хтудиз гзаф крар чирна: жува-жув квадар тийиз, къил агъуз тийиз, намуслудаказ яшам-иш жез ва ХаликӀдихъ агъаз.

Сапижат муаллим я, вичин бубадин меслятдалди ада эвелдай механический техникум, гуьгъуьнлай ДГПУ-дин сифтегъан классрин образованидин факультет акъалтӀарна. Хизан Махачкъаладиз куьч хъайила, Сапижата школада кӀвалах давамарна.

– Ада шегъердин жуьреба-жуьре школайра тарсар гана: сифте 29 лагъай нумрадин школада, 2015-йисалай 58 ва 26 лагъай школайра гъвечӀи классрин муаллим яз. Ибур хизандиз пара четин йисар хъанай: чун кирида къунвай кӀвале яшамиш жезвай, за муаллимвилехъ галаз сад хъиз «Денеб» фирмада михъивилер ийидай-ди язни кӀвалахзавай. Къе за жуван кӀвалахдин юлдашар хуш келимайралди рикӀел хкъизва. Абуру заз гъам гафуналди, гъам меслятралди пара куьмекар ганай. «Денеб»-дин коллектив заз къвед лагъай хизан хъиз хъанай.

РикӀел алама, зи аялар заз куьмек гуз къведай. Абуруз зи зегъметдин пар са тӀимил къезилариз кланзавай. НурмегӀамед – жавабдар, регъимлу, куьмек гуз гъазур аял – гъамиша патав жедай. Эгер зун агакъ тавуртӀа, гъвечӀи стха Абдуллагъ аялрин бахчадиз вичи тухудай.

Ада сифте Махачкъаладин 54 лагъай, ахпа 42 лагъай нумрайрин школайра келна. Эхиримжидаз гуьгъуьнлай СВО-дин Игитдин тIвар гана. Гъа ина Сапижат Исаевнади гъвечли классрин муаллим яз кIвалахни авунай.

Нурмегъамедаз тарсар гайи муаллимири адаз кIелдай ашкъи, вичин яшариз килиг тавур фагъумлувал авай, дугъузва. Таяр-туьшери адал меслят аквадай. Вахт жедалди чIехи хъайи, акъуллу гада спортдални машгъул тир. Ада гзаф ктабарни кIелдай. Россиядин Игит, гьукуматдин оборонадин министрдин заместитель хъайи Юнус-бег Евкуровахъ галаз таниш хъайила, адан къегъалвилел гьейран хъайи Нурмегъамеда военныйдин пеше хкъягна. Мадни адаз Россиядин Игит, полициядин лейтенант Мегъамед Нурбагандовани еке таъсир авуна. Адан «КIвалаха, стхаяр!» гафар терроризмдизни экстремизмдиз аксивилин лишан хъана.

– Нурмегъамед алааматдин аял тир, – рикIел хкизва игитдин дидеди. – Бязи вахтара адан камалдални халис чIехи итимдиз хас хесетрал зунни мягьтел жедай.

Аскердин кьин кьун...

Нурмегъамед десантник жез гъазур жезвай. Ам боксдал, кьуршахар кьунал, каратедал машгъул жезвай, гзаф кIелзавай, шиирар кхъизвай, вичин мураддихъ физвай.

Имтигъанар экстернадаказ вахкана, ам Рязандин ВДВ-дин кьилин командный училищедик экечIна. Гъеле сад лагъай курсуна амаз, адакай взводдин командир хъанай. Ам спортдин мастер, гъилералди кьуршахар кьунай Россиядин чемпионатдин призер тир. Училище акъалтIарайла, Ставрополдин десантно-штурмовой ротадин казакрин полкунин командирвиле тайинарна.

«Ада аскердин кьин кьур югъ рикIел алама – им зи хкиз кьетIен

югъ тир. И юкъуз ада вич Ватан хуьз-вайди яз гьисснай. Зи рикӀ жуван Нурмегъамедан патахъай дамахдивди ацӀанвай», – рикӀел хкизва дидеди.

Ам кьве сеферда Сириядиз ра-къурнай. Ана вичиз ганвай тапшу-ругъ кьилиз акъудунивди, ам женг чӀугуниз лигим хъана, адакай викӀегъ женгчи хъана. Сириядилай кьулухъ адаз Кьегъалвилин орден гана. Нубатдин сефер Украина хъана... Сапи-жат Исаевнадин рикӀиз ягъай гуьлле – хва кьена лагъай гафар – рикӀেলাй гьич садрани алатдач...

Офицердин гьунардиз гьукумат-дин Президентди чӀехи кьимет гана, жегьил офицердиз Россиядин Игит лагъай тӀвар гана, кьейидалай гуь-гъуьниз. Ам махсус серенжемда и тӀварцӀиз лайихлу хъайи сад лагъай-ди тир.

Идакай гьукуматдин Кьили Росси-ядин Совбездин заседанидал лагъа-най: «Зун урус я, зи тухумда элкъвена Иванарни Марьяяр я авайди, амма заз ихътин игитвили чешнеяр акур-ла, Дагъустандай тир яхулви гада Нурмегъамед Гьажимегъамедов ва маса чи женгчийрин гьунарар акур-ла, заз лугъуз кӀан жезва: зун яхулви я, зун дагъустанви я, зун чечен я, зун ингуш, урус, тат...я. Россиядин вири миллетар, абур чахъ пуд вишелей ар-тух ава, са-сadan тӀварар кьаз жедач. Заз чиз, куьн зи гъавурда акъазва. Амма за жув и дуьньядин ва къудрат-лу, къуватлу, гзаф халкъарин Россия-дин са бицӀи пай хъунал дамахзава».

Эхъ, гьар вахтуну вичин игитар арадал гъизва... Сапижат Исаевна-ди лугъузва хьи, хци яргъи ва бахтлу уьмуьрдикай хияларзавай. Вичиз ве-лед хъайила, ам кьадар амачир кьван бахтлу хъанай. Амма руш Теймия адаз анжах шикӀлдай акунай – а вах-тунда ам махсус серенжемда авай.

КъатӀ хъайи финиф...

– АкӀ хъана хьи, – пара дерт аваз рикӀел хкизва Сапижат Исаевнади, – руш хъайи пуд йикъалай Нурмегъа-

медан рота СВО-дин сергъятра аваз кьуллугъ тамамарунив эгечӀна. Адан десте – а вахтунда чпин къуватар пара тир –душманди элкъуьрна кьу-на. Адаз чизвай, есирвиле гъатдайвал авуна кӀандач. Ротадин командир, гвардиядин чӀехи лейтенант Нурме-гъамед Гажимегъамедова вичив гвай граната хъиткъинарна. Ам вични, патав гвай душманарни кьена.

И женгинай хтун тавурди анжах са Нурмегъамед тир. Адан юлдашри чпи адалай кьисас вахчуда лагъана кьин кьунай. Десантникри гаф хуьдайди виридаз малум я.

За жува-жувакди суал гузвай, яраб Нурмегъамедаз кичӀе тиртӀа?

– Адавай масакӀа жедачир, – лугъузва Сапижат Исаевнади, – ада-вай вичин женгинин юлдашар, Ватан маса гуз жедачир, адавай есирвал кьабулиз жедачир. Зани адаз гъа-миша командир гъахъ, намус гвай, вичин гъилик квай аскерриз чешне кьалурдай, адалатлу кас хъана кӀан-да, лугъудай.

Сапижат Исаевна, «СОШ № 54» МБУ-дин директор, жегьил несиӀдиз тербия гуьнин кардин бинеда вуч хьун лазим ятӀа, лап хъсандиз гъавурда ава. Ам жемиятдин крарални маш-гъул я, мукъвал-мукъвал военный кьуллугъдал алайбурухъ галаз, СВО-да телеф хъайи аскеррин дидейрихъ, папарихъ галаз гуьруьшмиш жезва. Им гъакӀан рахун-луькӀуьн туш, им дидедин дерт хъанвай, агъузардив ацӀанвай рикӀ ачухун я.

Къизилдин ордендин кавалер, «Да-гъустандин Игит-Диде», РД-дин ла-йихлу муаллим Сапижат Мазаева гъар са дагъустанвидин, гъар са ди-дедин рикӀе ава. Адал Россиядин вири регионра вил ала, дидедин рикӀин се-синихъ яб акалун патал. Гъина веле-дар аватӀани, вири дидейрин рикӀер сад я...

Айшат Тажудинова

Менделеев Кавказда

Вич лугъумир машгъур химик Дмитрий Иванович Менделеев чи Дагъустандизни атана акъатайди я, гъатта са шумуд гъилера: 1863, 1880, 1886 лагъай йисара.

Сифте гъилера ам, 29 йиса авай алим, карчи В. Кокореван текифдалди ва харжийралди Бакуда авай нафтладин мяденрин патахъай меслят гун патал атайди тир. Паб Феозву Никитичнани папан халадин мукъув туна, Дмитрий Иванович Нижний Новгороддиз рекъе гъатна, анай ги-мида аваз къве йикъалай Къазандай, Астрахандай, Каспи гъуьлелай яна атана. И агъвалатдикай чаз алимди вичин папаз саки гъар юкъуз кхъиз хъайи чарарай чир хъана: «Пака чун гъуьлелай фида, ахпа Петровскдизни Дербентдиз, ахпа Бакудиз... Ина лу-

гъузвайвал, Бакуда сугъул жедач рикI аладардай гъаваяр авай чка я».

Нубатдин чарче ада вичиз Баку гъикIакунатIа, гъадакай кхъизва: «Им ажайиб къетIенвилер авай чка я. Ак-вазвай къванди къецIил къванерин къаябар я, яргъай – гъуьл аквазва, рагъакIидай пата, яргъа – къакъан, зегъем ерийриз хас виливал алай да-гълар аквада. Са гафуналди, гъайбат-лу чкаяр я. Къван квай чкадиз килиг тавуна, Бакудин патарив гзаф халкъ яшамиш жезва, вучиз лагъайтIа те-биатдиз и чкаяр девлетлубур я. Къуьл къванерал вич-вичелай экъечIзава, ципицIар пут 15–20 кепекдай я, сар, йис гъа ина гъялзавайди я. Фяледин къимет ина 5–4 манат я, адан тIуьн-ни галаз. И чкайрин девлет чиликай хкатзавай нафтIадилайни газдикай

ибарат я... Вунни Машурани галаз ина яшамиш хъун мумкин тир. Татаррин шегьер ятлани, къайда авай шегьер я, гъуьлуьн патав гва, гъуьле-лай килигайла, генани иер аквадай-ди я. Зун шикил жагъуриз алахъда, амма къилинди – кар туьклуьрна, ви патав хтун я, зи играмиди, зун клани-ди. Чи бицлеказ плагъ це...»

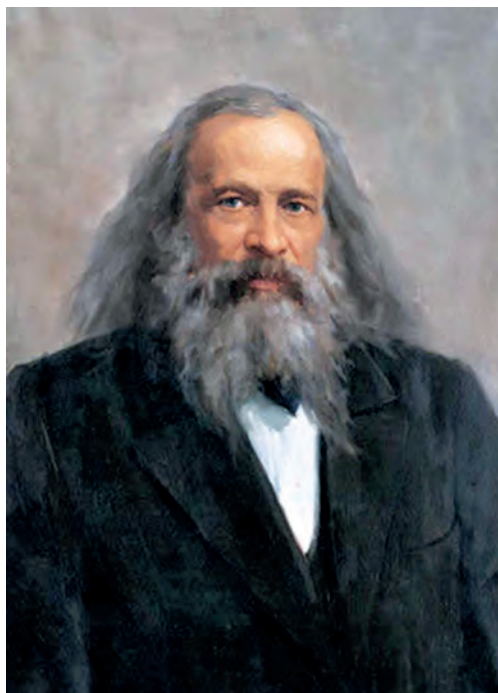
Дмитрий Ивановича гъар юкъуз папаз саламар ракъурзавай ва би-цекни вич хуьн тлалабзавай. Къвалей къъезвай чарар рекъера акъван геж жезвай хьи, бицли Маша къейиди адаз анжах къвализ хтайла чир хъанай.

Менделеева сиягъатда акур крари-кай галай-галайвал чарара кхьидай, месела, нафтладин мяндендин патав, чилин хъиткъеррай нафтладихъ га-лаз тлебии газни акъатзавай чкадин патав, цлуз ибадат ийидайбурун мес-

кендикай икI кхьизвай: «Са къадар виш йисарин идалай вилик и цлаяр алай чкайриз цлуз икрам ийидайбур, индиявийрин тайифаяр атанай, ина абурч чпин ибадатхана эцигна, ам гилан заводдин патав гва. Им ажайиб дарамат я. Гъаят элкъвена лацу парудалди къевнава... Индияви итим (гила ина ам са кас я амайди, вични абурар алайди я, лацу чалма, лацу алухар, чулав чуру) сифте карчунай къевиз ванер акъудда, ахпа дуьадив эгечIда. Къурбандар ийидай чкадал яд или-чиз, мани лугъуда, цуквал ацукъна, тафт яда, вири халкъарин, вирибурун паталай дуьаяр ийида, къенфетар пайда. Гъаятдин къене гзаф чкайра фурарай акъатзавай цлаяр ала».

Алимди Бакуда нафтI масанихъ тухунин, ам гъялуьнин патахъай къи-метлу меслятар гана, и карди мяден-

дин иесидин къазанжияр пара артух ауна.

Им гъкуматдин дережада пара важиблу кар тирдан гъавурда Менделеев гъасятда акъунай. Савдагарди вичин тевледа туькълурнавай гъвечли кархана Россиядин нафтладин санаидин эвел тирди адаз чир хъана. И хилез ада вичин уьмуьр амай къван пара фикирни зегъметар бахш ийиз хъанай: реформайрин лазимвиликай макъалаяр, докладар кхъиз хъана.

Къвед лагъай гъилера Менделеев Кавказдиз 17 йис алатайла акъатна. Адаз вичин вилералди нафтладин мяденра къазанмишнавай агалкъунар акваз ва нафти хкудзавайбурун къвалахдин шартлариз килигиз кланзавай. Идалайни гъейри, адаз Кавказдин нафтладин мяденар ахтармишиз, нафти арадиз атунин гъакъиндай вичин минералрин теория ина ахтармишиз кланзавай. Финансрин министерстводи ам рекъин харжийралди таъминарна, ам А. Л. Потылицынахъ галаз санал рекъе гъатна. И гъиле-

ра адахъ Менделееван 15 йиса авай хва Володяни галай. 1880-йисан 11 июндиз ада Темир-Хан-Шурадай икли кхъизвай:

«Играми диде ва Леля. Чун сагъ-саламат я. 18 юкъуз Бакуда хъана, 9-июндиз чун «Армянин» гимиде аваз Петровскдиз рекъе гъатна. Гъаваяр хъсанбур тир, 11-июндиз чун сагъ-саламатдиз Петровскдиз агакъна. Ана шарабанар къуна, сятдин 10-даз Шурадиз рекъе гъатна. Петровскдай Темир-Хан-Шурадиз 43 верс къван ава. Рехъ сифте дуьзендай физва, ахпа вижеваз къакъанвал авай дагъдиз хкаж жезва. Петровскдай экъечлай 2 сятинилай чун дагъларин къулаз акъатна. Агъадай хуьр, гамишрин, калерин ва цегъерин суьруьяр аквазай. Эрчли патани, чапла патани авайбур дагълар тир, бязибур къецил рагар тир, бязибур асклан тамари ва кулкусри къунвай. Са арада чун лап цифедин къеняй физвай. Са сятина къван хкаж хъайидалай къулухъ чун агъадалди, дугуниз эвичлиз башламишна. Ахпа Кафыр-Кумух лугъудай хуьрелай алатна, адан патав, къакъан чархал виликан девлетлу Шамхалдин къеле алай. Са сят алатайла, чун Темир-Хан-Шурада (ина адет яз лугъудайвал Шурада), Дагъустандин къилин шегъерда, авай. Ина чун князь Эристован къвале акъвазна. Адахъ хизан авач, субай я, идалайни гъейри, чаз амни галаз пака Чиркетдиз, гугурт хкудзавай чкадиз, физ кланзава. Ина, яни Шурада, гъаваяр члурузва, марф къвазва. Де сагърай!

Гъуьлуьн училищедин 4 лагъай ротадин тербиячи Д. Менделеев».

Пака юкъуз, гугурт хкудзавай чкайрал фейидалай гуьгъуьниз, бубани хва Дагъустандай хъфиз рекъе гъатна: «Сагъ-саламат яз Петровск-

дай Владикавказдиз рекъе гъатна чун, ахпа – Кубандиз ва Чулав гъуьлел,.. гугуртдин мяндендал физва чун. Чарар Пятигорскдиз кхьихъ, поchtунай за жува вахчудайвал. Христоса хуьрай вун, Леля. За къужахламишзава куьн.

Д. Менделеев.

Къвализ хтайдалай къулхъ са пара вахтунда абуроз Кавказдай хабарар къведай: «Ваз, Володя, Бакудай аферин атанва – ви фунталдай сагъ са вир ацлай къван нафтI акъатна, къаз жезвач...» – кхьизва хъиз бубади..

1886-йисуз Д. И. Менделеев мад Кавказдиз акъатзава, аниз ам гъукуматдин эменнидин министерстводи рекъе тунвай. Адахъ вичин руш Ольга ва художник Н. А. Ярошенкони галай. Художник хизандин дуст тир ва ада алимдин къве машгъур суьрет члугунвай. И агъвалатдикай Ольгади рикел хъизвай: «Зун 18 йиса авайла, бубади вичихъ галаз Кавказдиз тухвана, ам аниз нафтIадин месэлаяр себей яз физвайди тир. И сиягъат пара къадар марагълу агъвалатралди девлетлуди хъанай, бубадиз вичин члехи хъанвай руш абурун шерик ийиз клан хъанай... Ярошенкодин къвале (Кисловодскда) чун пуд юкъуз хъана, пака пакамаз мад чун тухуз шарабан атана, ада аваз чун Минеральный Водыдиз, анайни, Владикавказдай яна, Военно-Грузинский рекъей Тифлиздизни Бакудиз фена».

Ина Ольгадиз машгъур «Лезги къуьлни» акуна: «Садлагъана макъам акъваз хъана ва ванер акъатна: «Лезгинка» ягъ! Лезгинка!» Тавда авайбур вири чарх яна акъвазна, юкъвал милли парталар алай жегъил экъечIна, ам шумал буйдин рушан патав фена, къил агъузна, адаз къуьлуник теклифна. Рушан гъиле къелечIлацу яйлух пайда хъана, абур зе-

риф макъамдин авазрик къуьл ийиз гатлунна. Заз им сифте аквазвай тамаша тир; къуьл ийизвайбур а къадар къезилдиз юазвай хъи, на лугъуди, абур, къвачер чилик хкIур тийиз, гъавада лув гузвай».

Кавказдиз Менделееван сиягъатрин нетижада Россияда нафтI хкудунин ва гъасилунин къетIи ва гъакъикъи месэлаяр гъялнай. Генани дуьз лагъайтIа, машгъур алим-химик чи уьлкведа нафтIадин санайдин эвел бине кутурбурукай сад я. «НафтI гъасилунин къвалах Нобелаз, Рагозиназ ва я Кокореваз ваъ, урусрин санайдиз талукъди хъана кланда», – кхъенай зурба алим ва ватанперес тир Менделеева.

Гуьлнара Асадулаева

Тахмина
Умалатова

Халкъдиз хийир гъиз кланзава!

Медениятдин ва искусстводин рекъе клвалахзавайбуру вири вахтара жемиятдин уьмуьрда члехи чка къазвай. Абуру халкъдин фагъум-фикирдиз таъсир ийизвай, халкъарин арада алакъа ва хуш рафтарвилер хъуниз куьмекзавай.

Къенин чи нубатдин игит Тахмина Хажакановна Умалатова, манияр лугъунин машгъур уstad, телевиденидин ва радиодин ведущий, жемиятдин деятель, «Агалкъунар авай инсанар» сообщество ва дишегълийринди тир «Агалкъунар авай ханумар» тешкилат арадал гъайи кас ва абурун регъбер я. Ада вичин чешнедалди къалурзава хъи, гъикл дишегълидин гъар жуьре хесетар сад-садав къадайвал дуьзгуьнвиле жедатла. Дидедин, уьмуьрдин юлдашдин везифайрилай гъейри, Тахминадин пешекарвилин рекъени еке агалкъунар хъанва. Идалди ада дишегълидилай вири крар алакъдайди субутзава.

Тахмина Умалатовадихъ галаз зун таниш тир къад йисан къене ада газетриз, журналриз интервьюяр садрани-къведрa ганач. А члавара ам анжах вичин яратмишвилин рекъикай рахадай.

И сеферда Тахминади вичин уьмуьрдикай, агалкъунрикай галай-галайвал ахъайна. Бес адакай интернетдин гъед хъанва эхир. Адан ремиксриз ва трекриз соцсетрай агъзурралди инсанри яб гузва, мадни Тахминади музыкадин машгъур са шумуд телешоуда иштиракна, ибрукай яз Андрея Малахован «Привет, Андрей» ва адан Цийи йисаз талукъ передачайра.

Тахмина Избербашда хана, адан бубадин ери-бине Аксайдай я, дидедин – Женгутаяй.

– Зи дах Хажак Иманшапиевич Умалатов РСУ-дин прораб тир. Диде Зайнаб Мусаевнади педучилищеда клвалахзавай.

– *Гъвечли члавуз эстрададин гъед жедай хиялар авайни?*

– Ваъ. Заз духтур жедай мурад авай, амма педучилищедик экечлна. Ина зи вахани клелзавай, дидедини клвалахзавай. Училищеда зун музыкадал машгъул хъана ва ам заз бегенмиш тир. Пуд лагъай курсуна клелзавайла, зун гъуьлуьз фена.

– *Ваз ви бахт гъикл жагъанай?*

Чун эвленмиш хъунин агъвалат са тлимил ажайибдини, гъа са вахтунда итижлудини хъанай. Са мукъва-къилидин мехъерик квайла чун сад-садахъ галаз танишарнай. Чаз чун бегенмиш хъаначир. Амма... лугъудайвал, такланвилелай кланивилел авайди са кам я.

Юсуп армиядай хтанвай, адаз свас жагъурзавай. Бубади адаз вичин рикл ацукъай руш жагъурдай са гъафте вахт ганвай. Эгер хъиз жагъун та-вуртла, абуру чпи жагъурда свас. Ингъе халади зун адахъ галаз танишариз галчлурзава. За жув садакъадиз тухузвай мал хъиз гъиссзавай.

Зун студдихъ ацукъарна, зи къаншарда авай столдихъ Юсупни

адан дустар галай. Зак пара хъел квай. Юсупазни вичиз руш къалуриз гъун бегенмиш тушир. Гуьгъуьнлай ада заз вичиз закай гьихътин фикир хъанайтла, хиве къунай: им вуч гъал я руш авайди? Къилел са катул хътинди ала, вичелни къацу бажбазар галай перем, цларнах хъиз акваз-ва (а вахтунда «травка» парчадин перемар дебда авай). Адаз зун са клусни бегенмиш хъаначир. Зазни адан зи чиниз килигиз акъвазнавай къацувални виливал акахънавай вилер ерли бегенмиш хъаначир, – хъверзава Тахминади. – Ахпа зун гъавурда акъунай, гьикъван мешребсуз акваз-вайтла зун а дебда авай перем алаз.

Зун а мехъерикай, зи кефияр авач лагъана, катна. Къвализ хтана, маса парталар алуکلна, чин-гъил чуьхвена ацукънавай. И арада заз халади зенг авуна, чамран пата авай мехъер къиле физвай залдиз къве торт гъун тлалабна. За киф храна, гатун халат алуکلна, къвачелни чlaplapлар алуکلна, экъечлна. И арада Юсупазни а мехъерик физ клан хъана. Им Буй-

накскда хъайи кар тир. «Ревю» залдиз авайди гъа са рехъ тир. Чун мад гуьруьшмиш хъана. Эвелдай адаз зун чир хъаначир. Адаз зун маса руш хъиз хъана, гъасятда захъ агакъарна. Гила адаз зи буй-бухах, яргъи киф бегенмиш хъанвай. Патав агакъайла адаз зун са тлимил вахтундин вилик акур мешребсуз руш тирди акуна. Ам ала-мат хъанвай, ихътин дегишвал акурла. Ада вичин диде-бубадиз свас жагъанвайдакай хабар гана. Са тлимил вахтундилабур зун це лугъуз атана. Дахдиз зун Аксайиз гуз кланзавай, амма бах гъалиб хъана!

Юсуп Запироваз гъуьлуьз фидайла, зи анжах 17 ийс тир. Са йисалай чаз хва Алим хъана, ада Москвадин полицияда къуллугъзава.

Училище яру дипломдалди акъалтларна, ахпа ДГПИ-дик экечлна, амма музыкадивай яргъа хъанач – музыкадин клубда тарсар гуз хъана. 2013-йисуз тарихдай кандидатвилин диссертация хвена, са йисалай хсуси бизнес ахъайна. Заз клелиз кланда, за вири уьмуьрда клелзава, чирвилер

къачузва. За Юридический академия, Москвадин Шаболовадин Телеведущийрин школа акъалтларна.

Тахминади хейлин йисара радионин ва телевиденидин ведущий яз кваллахна.

– *Заз чизва, вахъ туьквей хизан, гъуьл, аялар ава.*

– Зи гъуьл Юсуна гзаф йисара таможнядал кваллахна, ам майор я, алай вахтунда Росгвардияда къуллугъзава. Чун санал яшамиш жез саки зо йис я. Чахъ пуд аял – къве хвани са руш ава. Чехи хва Алимни руш Ариват 90-йисарин аялар я. Абуруз четин девирни акуна. Ариват – лап къериз гьалтзавай куьгъне твар я. Ам «Иертвар» лагъай члал я. Къве йис вилик руша вичин хизан кутуна.

Гъвечли хва Кантемир – цлуд лагъай классда ава.

– *Ви машгъур видеороликди уьмуьрдиз гъихътин таъсир авуна?*

– Зал хабарсуз дубнядин машгъурвал ацалтна. Цлуд йисан вилик за лагъай «Ви муьгъуьббатдин есирда» мани заз гзафбуру рахкурзава. Анжах ам маса жуьреда туьхклуьр хъувунва. Эвелдай зун мяггтел хъанай. Сес зиди ятлани, ам агъузарнавай, чарадан сес хъиз аквазвай. Гуьгъуьнлай фикирна: «Вучиз икл жедач къван?»

И трекдилай гуьгъуьниз манияр кхъизвай пара компанийрай зенгер атана ва гастролрин турар теклифиз хъана.

А трек чара гъукуматрин халкъаризни бегенмиш хъана. «Чухсагъул! Ажайиб жуьре я!», – лугъузвай къейдер кхъизва Молдовадай. Мадни Иракдай кхъенвай: «Заз урус члал чидач, амма и мани лап риклик акахъна».

– За еке ашкъидивди Андрей Маляхован шоуа, республикадин гала-концертна иштиракзава, амма виридалайни къилинди за жемиятдин кваллах яз гьисабзава. Заз жуван халкъдиз хийир гъидай кар ийиз кланзава ихътин муракаб вахтунда.

Чи кваллахдин терефрикай сад – мергъематлувал я. «Агалкъунар авай

инсанар» сообществоди ва дишегълийрин «Агалкъунар авай ханумар» тешкилатди СВО-дин иштиракчийриз куьмекар гузва. Махсус серенжем гатлунайдалай инихъ чна аскеррин тлалубунар къилиз акъудзава. Эвелдай чна парталар, недай затлар, ашар гъазурдай къажгъанар тухузвай. Гила военный техника, электороника, рацияр, квадрокоптерар ва маса герек затлар тухузва.

Чун госпитализ, набутрин квалериз, етимханайриз физва, анра концертар ва абуруз пишкешар гузва. Чи сообществода муьжуд вишелей гзаф инсанар ава, абуз неинки бизнесда агалкъунар къазанмишнавай инсанар, гъаклни пешекар духтурар, муаллимар ва уьмуьрдин маса хилера кваллахзавай ксар я. Чна кваллахал акъвазариз куьмекзава, четин гьалда авайбуруз алакьдай куьмекар гузва.

– *Ихътин тешкилат яратмишдай фикир гъикл арадал атанай?*

– Жемиятдин кваллахди зун гъамиша вичелди члугвадай. Зун сегнедал экъечлай йикъалай регимлувилин крарик экечнай. Сифте за соцсетра группа арадал гъанай, ахпа ам гъакъикъатдиз элкъвена.

Чун мукъвал-мукъвал гуьруьшмиш жезва, мастер-классар тухузва, сада цлийи туьквен, кафе, салон ва я медцентр ахъагъиз хъайитла, адаз куьмек гузва. Мехъерар, юбиляр, уьмуьрлух рекъе твадай вахтар – чун гъамиша санал ала.

За блог тухузва, чеб агалкъунрихъ агакънавай инсанрикай репортажар гъазурзава.

Чи республикада ихътин бажарагълу, чпин мурадихъ физвай инсанар хъунал чна пара дамахзава. Абуру чи меденият, илим, спорт вилик тухуник еке пай кутазава.

«*Дагъустандин дишегъли» журнал келзавайбуруз ва вири дишегълийриз за бахтар гун тлалабзава!*

Виолетта Ратенкова

Саидат
Камбулатова

Баде генани хъсан гелкъведа

Аялрин бахчадин регъбер хъун ва гъа са вахтунда вад хтулдин баде хъун регъят кар туш, амма Саидат Камбулатовадилаи и кар лап хъсандиз алакъзава. Вучиз лагъайтла, ам жегъил члавалаи са кардихъ инанмиш тир – адан къисмет аялрихъ галаз алакъада хъун, абур хуън я.

Саидат Камбулатовадин бубадиз вичин рушакай духтур хъана кланзавай, анжах руша маса рехъ хкъагъна ва Дагъустандин гъукуматдин пединститутдин сифтегъан классрин факультетдик экечна. Цуд йисуз школада квалахайдалай гуьгъуьниз, ам Махачкъаладин 91-нумрадин аялрин бахчадин руководитель яз тайинарна.

– Цувад йисан вилик аялрин бахчадиз атай сад лагъай югъ зи рикледай гъич алатдач, – лугъузва Саидат Валихановнади. – Вучиз лагъайтла, гъа и юкъуз бахча ремонт авун патал агалнай (хъуьрезва).

Ам фад эцигнавайвилай лап пис гъалда авай. Пуд вацран къене куьгъне корпус туьклубр хъуьуна. Мадни, чи руководстводи зи теклифдин тереф хвена ва къвалав цийи корпус эцигна.

Чи медкабинетни пищеблок хаталу гъалда авай. Зи кабинет подвалда авай, емишар хуьзвай чкада. Гъелбетда, ик виже къевезвачир, дегишвилер туна кланзавай. Пуд йисан къене чна цийи корпус эцигна ва пуд алава группа ачухна.

– Эгер куь бахчадикай пуд предложенидалди лагъ лагъанайтла, куьне гъихътин жаваб гудай?

– Чаз гъа квале авай хътин шартлар ава. Хейлин диде-бубайри чпин аялар члехи бахчайрай акъудна чи бахчадиз гъизва, вучиз лагъайтла, аялри чеб квале авайди хъиз гъиссзава ва абур чкадив фад вердиш жезва.

– Аферин, къве предложенидалди лагъана. Жуь гъевчи члавуз хъайи бахча куь рикел аламани?

– Зун бахчада хъаначир. Чун ирид рушни са гада авай хизанда. Сад муькуьдахъ гелкъвезвай, бахчадиз финин лазимвал авачир.

– Элкъвена 91 лагъай нумрадин бахчадал хкъен. Квалахдин вахтунда квез ина клани аялар хъанани?

– Хъана, гъелбетда. Гъакъикъатдани, садра ахътин аял атана хъи, ада зи рикл чуьнуьхна. Даниял тир адан тлвар. Адан диде-бубадивай ихтияр къачуз, за ам гъатта жуван квалезни хутахдай. Зун адахъ, лап хайи баде хъиз, гелкъведай. За адаз игрушкаяр къачудай, адахъ галаз аялрин тамашайриз фидай.

Исятда Даниялан ю йис я, адаз ачух вахт акъван авач. Гъавилай чун тлимил аквазва, амма телефондай рахазва.

– Бахчада авай муькуь аялри хъелдачирни?

– Бахчада авай вахтунда, маса аялри хъел тавун патахъай, за абурун арада тафават твадацир.

– *Куь к'валахдин вахтунда к'зариб дуьшуьшар, вакъияяр хъанайни?*

– Зи бахтунай гена абурун кьадар т'имил я, лап тупаралди гьисабиз жеда.

– *Садакай к'ванни лагъ кван. К'ел-завайбурук к'алабулук кутан.*

– Са сеферда зи кабинетдиз теспа-ча кваз тербиячи атана. Кич'евилей чин лацу хъанвай. Лугъузва: «Чаз са ихътин кар хъанва». Заз ам зур-завайди аквазва ва рик'л дабандиз аватна хабар кьазва: «Вуна заз лагъ, аялдал чан аламани?» Килигайт'ла, аял к'угъвадайла, адан кьил кравут-дихъ галукъна, пел к'язунна, парави к'везвай. Иви ак'вазарна, кьил жунадал кут'унна, дидедиз зенг авуна. Гила дидедиз пис тахъана к'ак'ятна. За лугъузва: «Хъанвай ч'лур кар авач, атана аял вахчу».

Диде атайла, аял х'уьрезвай. Ам акурла, дидедин рик'ни секин хъана. Гьелбетда, ам больницадиз тухванай. Зун йик'фди ксаначир, кич'езвай: яраб аялдиз больницада пис жеда жал?

Гена адаз са зат'ни хъанач. Къве йик'балай ам бахчадиз хтун х'у-

вунай. И вакъиа гилани зи рик'ел хтайла рик'из пис жеда. Гьелбетда, вири дуьшуьшрикай аялар хуьз жедач. Амма абурун кьадар т'имиларун патал зун гзаф алахъзава. За гьатта камерадай абурал гуьзчивал тухуз-ва, тербиячийриз аялар гьамиша са квел-ят'лани машг'улар, лугъузва.

– *Рик' алай хтул'рихъни гьа и к'ай-дада гелк'везва жедеи?*

– Зун муьг'лет йик'варин баде я. Захъ пуд велед ава, абуроз виридаз чпин хизанарни ава. Зун вад хтулдин баде я. Абур вадни муьг'лет йик'вариз зи патав гьида. Абур к'ведалди зун туьквендиз фида, анай игруш-каяр, карандашар, краскаяр к'вачуда. Са гафуналди, абур машг'улатардай зат'лар к'вачуда. Ч'ехи хтулдин ирид йис я, виридалай гьвеч'идан – йисни зур. Четинни я, абур вири санал алайла. Амма за и кар абур чеб-чпихъ галаз вердиш х'урай, чпиз вахар, стхаяр авайди чир х'урай, абуроз чеб са хизан тирди чир х'урай лагъана ийизва.

– *Куь уьмуьрдин юлдашди куьмекар гузвани и карда?*

– Гьелбетда, хтулриз тербия гунин карда ада иштиракзава. Амма чна авайвал лугьун: баде хтулрихъ генани хъсан гелкъведа (хъверзава). Итимриз акъван сабур авач, дишегъ-лийриз хъиз.

– *Куъ уьмуьрдин юлдаш Мухтар Камбулатов Дагъустандин халкъдин художник, Россиядин художникрин Союздин член, М.А. Жемалан тӀварунихъ галай художественный училищедин директор я. Куьн гьикӀ таниш хъанай?*

– Чун гьарма са хуьрӀ я. Зун – Маллакентдай, гъуьл – АгъмедхуьрӀ (къве хуьрни Къайтагъ районда ава). Зи бубади 11 йисан къене Агъмедхуьре совхоздин директорвиле кӀвалахнай, гъавилӀ ам зи гележегдин гъуьлуьн хизанриз хъсан чидай. Мухтар эвленмиш жедай вахт хъайила, диде-бубади адаз лагъана: «Валиханаз гзаф рушар ава, белки ваз бегенмиш жен». Чехи къве вах гъуьлуьз тухванвай, гъавилӀ нубат зиди тир. Захъ галаз са классда Мухтаран мукъва руша кӀелнай. Ада чун танишарна. И вахтунда чун Махачкъалада яшамаш жезвай, Мухтарани Москвада кӀелзавай. Ам гатун муьгълетриз иниз хтанвай.

Зи классда кӀелай руша вичиз зун ахварай ақунай лагъана, гуьруьш хъун теклифна. Чун са тӀимил ихтилатар авуна, гьарма вичин кӀвализ хъфена. Пакадин юкъуз ада зенг авуна мад гуьруьшмиш хъун тӀалабна. За са вуч ятӀани шак авуна, жувахъ галаз гвечӀи вахни къачуна. КилигайтӀа, феи гуьруьшда Мухтар заз яргъалай килигна, адаз зун бегенмиш хъанвай. Гила адаз захъ галаз таниш хъана, вичиз эвленмиш жедай фикир авайдакай лугъуз кӀанзавай.

Ам чи патав атана, вичикай ихтилат ийидайла, за жуваз са акъван ашкъи авачирди къалурна. Дуьз лагъайтӀа, ам заз бегенмиш хъаначир. Са тӀимил вахтундилай бубади кӀвалахдилай дидедиз зенг авуна ва чаз

художник Гъажи мугъман жедайди, лагъана. За лугъузза: «Зун це лугъуз къевезвайди я». ГъвечӀи вахар анжах хъуьрена: «Эхъ, вири чи кӀвализ къевезвайбур вун це лугъуз къевезвайди я».

Ам Мухтаран буба тир. Гъакъи-къатдани ам бубадин гаф чириз атанвай. Дахдиз Мухтар бегенмиш хъанвай. Заз дах пара кӀандай, гъавилӀ за лагъана: «Вуна гьикӀ лагъайтӀа, гъакӀ жеда». Дахди жаваб яз лагъана: «За ви дидедал эвленмиш жедайла жуван рехъ хкъягъна, гила им ви рехъ я, жува хкъягъ».

За Мухтар хкъягъна, амма мехъерин вилик зи кстахвилер гатӀунна – гъуьлуьз фидач лугъуз хъана. А чӀавуз дахди заз лагъана: «За вун гужуналди ганачир, зах ваз ви рехъ хкъягъдай мумкинвал ганай. Гила ваз зун бегъуьриз кӀанзавани? АкӀ жедач!»

Нейтижада мехъерин юкъуз зун адаз далу гана ацукънай (хъверзава). Зун адахъ геждадди вердиш хъанай. Амма зи гъуьл камаллу инсан хъана – адаз аквазвай заз четинзавайди. Ада зак тади кутадачир, вердиш жедай вахт ганай. Ингъе чун саналди яшамаш жез 33 йис я. За гьич са чӀавузни Мухтараз гъуьлуьз фена лагъана гъайиф чӀугунач.

– *Эхиримжи суал. Къезни гъуьлуьз азад вахт гьикӀ акъудиз кӀанда?*

– Куьн гъакӀани гъавурда акъуна (хъверзава). Гьелбетда, хтулрихъ галаз.

– *Заз куь театрди, выставкайриз физвайди хъиз хъанай...*

– Гьелбетда, гъанризни физва, амма хтулар сад лагъай чкадал ала.

*Сугъбет авурди
Руслан Бакидов я*

Пулька

Са вахтара, жегъил члавуз, къезил жаван гада яз, зун ара физ жуван мукъабурун патав Махачкъаладиз фидай. Абурун къуншидихъ «Пулька» лугъуз, пуд квачел къекъведай кицӀ авай. Ам ажайибдаказ къекъведай, са шумудра хкадарна, къилинпацардай, мад чукурун давамардай. За кицӀин иесидивай ам акӀ вучиз къекъвезвайди я, лагъана хабар къуна, ада заз дяведин члаварин са перишан агъвалат ахъайна.

КицӀин лаклаб виликдай гыхьтинди тиртӀа, садан рикелни аламач. «Пулька» адаз гуьгъуьнлай ганвай тӀвар тир. А йисара Махачкъаладиз, аквадайвал, лендлиздин икъардай, Америкадай яракъар къвезвай. Каспидай яна и кар гьикӀ ийизвайди тиртӀа, зи къил гилани акъатзавач. ГьакӀни иниз гимийра аваз Америкадай як авай къватиярни гъизвай. Са гъилера гъатта иниз кокосдин кле-ре-сар авай баржани атана акъатнай. Абурун портуна ичирна, зурба харайра гъа анал, шегъер тирвал ктӀай ниэр алахъиз, аламукънай. Эхирки абурун бульдозерралди гъуьлуьз гадарна. А члавара ам вуч майва ятӀа, ам гьикӀ недайди ятӀа чидай кас авачир. Амери-

када авайбуруз чна вуч недайди ятӀа, чаз вуч лазим ятӀа чизвачир жеди.

Пулькадал хквен. А члавара ам вичин къуд квачелни къекъвезвайди тир. Са гъилера ам пуьрчуькъ хъанвай якӀун къвати гваз хтана, иеси дишегълиди як Пулькадив нез туна. КицӀ акъуллуди тир, ам гъавурда акъуна хъи, и къватийри вичин иесидивни каш агуддач. Ада, портуниз физ, анай и консервияр чуьнуьхиз гъиз хъана. Иесиди абурун вичини нез, кицӀизни гуз хъана. Ахпа ада як авай къватияр фахъ, маса куьлуь-шуьлуьдихъ дегишариз гатӀунна, гила абурун гьал са тӀмил хъсан хъанвай.

Амма са гъилера портунин къаравулдин вил Пулькадик хкӀуна, ада шак авуна. Мад гъилера Пулька инихъ атана, кӀуфа къвати аваз ракъун рекъелай элячӀдайла, къаравулди тфенг хкажна, ам яна.

Гуьлле Пулькадин пацухъ галуькна. Къаравулдиз ам кьейиди хъиз хъана, амма Пулька вич-вичел хтана, кӀвализ хъфена. Чуьнуьхай къватини ада гадарнавачир. Иеси дишегълиди гуьлле галуькай пац атлана, хер кутӀунна. Гъа икӀ Пулька пуд квачел къекъвез амуькна.

Ахпа адан кылел мад ихтын кар атана: адаз дяведин инсанар ақуна-ни кландачир. Амма ахынди ақу-ла, Пулька элукьдачир, гьургьур ийидачир, варцивай дяведин пар-тал алайди фидайла, ада хкадарна итимдин клвач кьадай: ботинка алаз хьайитла, клвачин клегьеб, чекме алаз хьайитла, клвачин руфун класдай. Ахпа варарин кланикай вич авай гь-ятдиз кат хьийидай.

Идалай гуьгьуьниз кьал-макьал акьатдай. Хьел атай итимди вар га-тадай, иеси дишегьли экьечдай, аламат хьайи амалардай:

- Кицл вучтинди я?

- Ада рекьел алай инсанар класзава! Ингье, зун класна ада!

- Ша, жув килиг – заз кицл авайди туш, я хьийидини туш!

Гьахьдай кьведни гьаятдиз, кьвед-ни кьекьведай. Авач кицл, элукьдай ванни авач.

- Акунани? Клвалени кьекьуьгь. Ваз кицл гьинай аквазва?

Дугьриданни, кицл аквадай чка авачир. Багьишламишун тлалабна, кьурди экьечлна хьфидай. Пулькади лагьайтла, варцин клане вичиз магь-ра эгьуьннавай, гьар вичин нубатдин «игитвилелай» кьулухь, кьалар се-кин жедалди гьана чьунуьх жезвай. Ахпа анай экьечлна, дяведин партал алай нубатдин итимдал вил алаз акьваздай. Гьа икл ада вичин набут хьанвай клвачин кьисас вахчузвай.

Дяве алатна санбар йисар тир, ада лагьайтла кьуьнел чинер алайбуру-лай кьисас вахчузвай...

Лев Дуров

**Светлана ва Наталья
Савельева**

Шикил члур тавун...

Светлана Савельевади вичин диде, машгур художник Наталья Савельевадин рехъ давамарна. 2018-йисуз Дагъустандин художественный училище акъалтларайдалай гуьгъуьниз, ада Москвадин Сурикован тлварунихъ галай гукуматдин академиядин художественный институтда художник-реставратор пешедай клелун давамарна.

Светланади неинки чарабурун шикилар хуьзва, гъаклни вичини шикилар члугвазва. 2025-йисан эхирда Махачкъалада адан кылдин выставка хъана. Чи журналдиз гайи интервьюда Светланади реставратординни духтурдин арада авай умумивиликай, художникдивай масабуруз вуч чир жедатла, квалахда вичиз куькай кичле ятла, лагъана.

– Зи бахтуну гъана: зун элкъуьрна медениятди кьунвай шартлара члехи хъана, – лугъузва Светлана Савельевади. – Зи диде-бубадин патав пара итижлу ксар къведай, иллаки художникар. Гъавилай за гъвечизамаз яратмишвилехъ ялзавай.

За жув худграфдин студиядиз тухун тлалабна. Ина заз лап хъсан муаллимри чирвилер гузвай, амма за жуван уьмуьр искусстводихъ галаз садарда лагъана, гъич фикирни ийизвачир. Члехи классра клелдайла, заз психология ва медицина итижлу тир.

Анжах клелиз зун, вучиз ятлани, художественный училищедик экечлна. Бязи крар чеб чпелай арадиз къведа. Ихътин арада чна ам Къисмет я лугъуда.

– Куьне са къадар вахтунда школада шикилар члугунин тарсар ганай. Квез и квалахди вуч гана?

– Педагогика – им дуьньядихъ галаз алакъада хъунин са жуьре я. За гилани акл фикирзава, члехи инсандихъ галаз рахун регъят я, аялдихъ галаз рахунилай.

Аял – им маса дуьнья я, уьмуьрдиз масакла килигун я. Аялдихъ галаз рахадайла, вуна жувак гъалаба ку-

тазвай суалризни жавабар жагъурзавайдай я. На лугъуди аялри ваз жува-жув чириз куьмек гузва.

Мадни ваз диалог тухуз чир жезва. Мисал яз, ученикдин квалахда гъалатлар ава. Абурукай лагъана кланда, тахъайтла ада мад сеферда гъа и гъалатлар ийида. Амма шикил веревирд ийидайла, вуна эвелдай адан хъсан терефар лугъун лазим я. Эхирдай давамарда: анжах инал ва инал са тлимил маса жуьре авунайтла хъсан тир. Аялар искусстводиз гъанвайди ашкъи, гъевес я. Гъавилай, зун патал килинди а гъевес члур тавун я.

– Художникдиз пешекар образование лазим яни?

– Образование къачун чарасуз я. Художникдиз виридакай хабар хъана кланда. Заз, художник-реставратордиз хъиз, химия чир хъана кланда. Адетдин художникдиз – анатомия, гъелбетда, тарихни. Тарих тийижи хъайила, тамашачийрихъ галаз квекай рахада? Художникди образованидин сергъятрилай элячлна, жуван хуси хатл къалурна кланда.

– Квез куь хуси хатл хъанвани?

– Заз гъелелиг хуси хатл хъанвач, им якъин я. Художникдин вири

уьмуьр – им жува-жувал тухузвай кьвалах я.

Къе, жуван сифтегъан выставкадин каталогдиз килигайла, за фикрзава – а шикилра пара затлар за маса кьайдада туьхкьуьр хьийидай.

– Къез куь дидедин дережадив агакь тийиз кичлевал хьанайни?

– Диде за чешне кьачузвай кас я. Зи яратмишвал дидедин таъсирдик кваз арадал атана.

Кичлевал лагьайтла, зи уьмуьрда масад ава. Ада заз кьвалахдай кьуват

гузва. А кичлевал – дидеги зак кутунвай умудрал шак гъун я. Зи къепинин кьилихъ лай-лаяр ягъай, заз хапла-хуьрек гайи, школадиз зи сумка кьватлай инсан хьиз ваъ. Заз адан пешекарвилин школа, Савельевадин школа, шаклувилик кутлаз кичле я. Бес за адан гъилик келна эхир.

Бязи вахтара заз жув нихъ галаз рахазватла чир жедачир: милайим, регъимлу дидедихъ, я тахьайтла муаллимдихъ – кевивилер, амма гьахъ гвай.

Училищедиз гъахьдалди вилик зинни члехи дидедин арада ихтилат хъана, ада заз лагъана: класда зун тек сад туш авайди, ана ам зи диде туш, ам зи муаллим я. Училищеда за адаз тлварни бубадин тлвар къаз эвердай. Бязи чи танишри зи нубатдин шикил акурла зарафатар ийида: «Гъина авачтлани бахди члугунвай шикил я».

– Училищедилай гуьгъуьниз куьне клелунар давамар хъуьуна. Вучиз?

– Заз рекъин къулал акъвазиз клан хъаначир. Задидедин гъилик клелнай, гъавилай заз маса художникрихъни яб акализ клан хъанай. Жегъил руш тирла, хизандихъай къакъатун четин я. Амма и рехъ за атлунал зун парашад я.

– Куьне художник-реставратордин пеше гъикл хкъагънай?

– Заз жува куьгъне ва гуьрчег затларикхуькуьрун бегенмиш тир. Им сирлу ва суьгъурлу гъерекат я: шикил куьгъне хъанва, гила-мад къазунда, вуна ам цлийи хъийизва. Мадни са кар. Заз жуван уьмуьр медицинадихъ галаз алакъалу ийиз кланзавай. Шикилар туьхклуьр хъувунни медицинадиз ухшар я. За шикилар сагъар хъийизва. За жув гъа икл гъиссазава: за шикилриз цлийи уьмуьр хгуьзва. Зи пешекарвили килин мурадни гъа им я – шикил члур тавун!

Риклел хкъезва зи пешекарвили уьмуьрда хъайи вакъиа. Ам зи дипломдин клвалах тир. Шикил пис гъалда авай. Идалайни гъейри ам зи муаллимдин хизандин ирс тир, гъавилай за генани жуван жавабдарвал гъиссзавай. Амма зи бахтун гъана: реставрациядив эгечлна, шикилдилай са шумуд къат лак алудайла, заз автордин къул акуна. Им къериз-цларуз жезвай кар я ва идакай чи вири корпусдиз хабар хъанай.

Автордин тлвар чир хъайила, адан ери-бинени чир хъанай. Килигайтла, ам Европадай тир, шикил ада вич Россиядиз атайла, кхъенай. Адахъ ина члугур са шумуд шикил авай. Заз гъа девирдин тарихдал гъил элкъуьр-

дай мумкинвал хъана. Ам алапатдин легъзе тир.

– Шикилдин винел клвалах тухун акъвазарун лазим тирди, мад адак хкуьрун гереке авачирди гъикл чир жезва?

– Гъар са клвалахди вичи лугъуда ам давамарун лазим яни, тушни. Гъар са шикилдивни эгечлдай къетлен жуьре ава. Вири гъа са къайдада туьхклуьрзавач.

– Нубатдин шикил цлийи хъувурла, ам туьхклуьрай художник-реставратордин тлвар къазвани?

– Хъверзава... Адет яз, реставратордин зегъмет хъендик кумукъда, адакай анжах пешекаррин арада рахада. Амма адан клвалах лап важиблуди я. Реставраторар хъаначиртла, чяхъ са бязи шикилар эсиллагъ агакъдачир. Акси яз, бязи шикилар чяхъ агакъ тавунин себебни реставраторар я. Имни гъар са касдиз «акъваздай» вахт чир хъун я. Гъиле авай шикил члурдалди, гена адак хкуьр тавуртла хъсан я. Я ам жува члугун хъувунани кландач. Са бязи вахтара заз шикилрай авторди авунвай техникадин гъалатлар аквада, гъатта абур туьклуьр хъийиз клан жеда. Амма икл авуна виже къведач. Вири авторди вичи члугурвал туна кланда, и жигъетдан автордин гъалатларни авайвал туна кланда.

– Куь сад лагъай выставкадилай гуьгъуьниз гъихътин гъиссер хъанай?

– Зун гъеле жув-жувал хтанвач. Заз жув халис художник хъиз гъеле аквазвач, ам зи дидедин чка я.

Ятлани, хсуси выставка хъунал зун пара шад я. Анжах зун жуван клвалахрал рази туш, заз абур мадни хъсан хъана кланзава. Ихътин шаклувал вири художникриз хас я.

– Эхири мжи суал: инсанриз художникривай вуч чир жеда?

– Дуьньядин гуьрчегвал гъиссийиз. Художникри инсанриз уьмуьрдиз гъар патарихъай килигиз куьмек гуьзва.

Руслан Бакидов

Зада
Максудова

Уьмуьр кьван яргъи сятер

Ам патал школа – им вири Агъа Кегер я, ана клелзавай аяларни – са члехи хизан, виш касдилаь гзаф. Таниш хьухъ, ам Зада Максудова я. Ам Дагъустанда авай Агъа Кегер хуьре муаллим я. Эгер школадин сайтдиз вил ягъайтла, адакай ана кхьенва: «Кегер СОШ-дин директор, 45 йисан тежриба авай, Дагъустан Республикадин лайихлу муаллим, математи-кадин тарсар тухузва, кьилин категория ава, къабулзавай вахт – сят-дин клъудалай къудал кьван».

Вири и гафар гьахъбур я, амма им дагъдиз даklarдай килигай мисал я. Дагъ аквазва, анжах я вуна гар гьисс-завач, я ваз векьин ни къвезвач, яни халис дагъ ваз аквазвач. Гъа чи игит-дин тарихни гьиссерикай арадал атанва.

«Завай мукьвал-мукьвал зун пенсиядиз вучиз эхъечнах лугъуз хабар къада, – тажуб жезва Зада. – Зун и суалдин гъавурда гъатзавач. Им вуч лагъай члал я «Жувакай са гьиниз ятлани фин? Жуван уьмуьрдикай? Школа, аялар – им клвалах туш. Им гъава я. Абур галачиз завай жедач».

Ингье адан адетдин югъ. Экуьнахъ – тарсар, директордин клвалахар. Сятдин къудалай виридалай кьилинди башламиш жезва. Адан клвализ аялар къвезва. И аялрин арада етимар, инвалидар ва четин къилих авай гадаяр ва рушар ава. Абурун къадар къвед-пуд туш, саки къадав агакьна я. Адан далудихъ вишелей гзаф вичи куьмек гайи кьисметар гала.

«Бязи вахтара а къадар галатда хьи, вахъ къуват амуьдач са вуч ятлани ийидай. Амма рак ахъагъайла, ваз анай вахъ акьван ихтибардалди

килигзавай вилер аквада... И арада вун гъавурда акъазва, ви галатун – им куьлуь-шуьлуьяр я. Абуруз дерт хъанва, абуруз четинзава. Вуна вун чкадиз хкизва, хъверзава ва лугъуз-ва: «Ша, ша!» Ихътин дуьшуьшра вуна вуч ийида кьван? Рикl алцурариз жедач эхир».

Икl гьикl хъанай? Ада лугъузва: «За жува гъа и рехъ хкягъна». Заз акуна хьи, Агъа Кегердин аялри клелунар гадарзава – маса школадиз фин яргъани я, хаталуни. Дагълара хабарар фад агакьда. Инсанриз ван хъана Кегера ахътин чка ава хьи, ина ваз куьмек гуда. Зи патав етимар, кесиб хизанрай аялар, уьмуьрдин четин гьалда авай аялар гъиз хъана. Абур гъизвай ва ачухдиз лугъузвай: «Къуй са вуч ятлани чир хъурай».

Зада Максудовади гьасятда таблица умножения чирунилай башла-мишзавачир, ада туьквендиз фейила къачузвай затларин сиягъ туьклуьру-нилай ва абур къачун патал герек къадар пулунилай, туьквенчиди вав вахкун герек къадардилаь башла-мишзавай. «Математика – им са ктабра авач», – гъавурда твазва Зада-

ди. – Ам базарда ава. Пул дуъз гысабуна, вун алдатмишарун тавуна ава. Са гада авай, адаз математика эсиллагъ кландачир. За адав пул вугана, туьквендал ракъурна, анай фу, сок ва пуд ич къачун тлалабна. Ам хтана ва лагъана: «За вири дуъз гысабна, гъатта зи тарифарни авуна абур». Гъа идалай вири башламиш хъана. Гъвечли гъалибвилелай. Эвелдай инсан уьтквемдиз къвачел акъвазарна кланда, ам вич-вичихъ агъадаивал авуна кланда. Ахпа теоремаярни уравненияр башламишайтлани жеда. Тахъайтла, абур ичли кылиз физ акъат хыйида».

Официальныйдаказ Зада Максудова Дагъустандин лайихлу муаллим я. Анжах гъакъикъатда лагъайтла, ам

вири аялрин диде я. 2014 – йисуз ам Махачкъалада авай Аялрин къвализ атана. Адаз ана сагъсуз пуд аял акуна – Серёжа, Мурад ва Хадиджат. Абуруз четин начагъвилер авай, гъавилий диде-бубайри абур Аялрин къвализ вахканвай. Зададивай абур сад-садавай къакъудиз хъанач, гъавилий ада пуд аялни къачуна.

«Заз абур акунамазди акъван язух атанай хъи, – риклел хкизва ада ва адан сес дегиш хъана, зурзун акатна. – Гъвечли, куьмексуз аялар. Абур гъа са жуьредин бедбахтвили агуднавай. Завай абур чеб-чпивай къакъудиз жедани мегер? Уьмуьрди абурувай гъаклани вири къакъуднавай. Квез чизва хъи, дидедал – им аял хун туш. Им аял кылди таз тахъун я.

Духтурар алапат хъанай, амма дагъдин михи гъвади, хъсан тлуьни ва кланивили аялриз куьмекна. Абуру михиз дегиз хъана. Серёжа авар члалал рахаз гатлунна, Мурадаз гъва дегиз жедамазди хабар жедай бажарагъ ава.

Эгер адавай вун и крар ийиз гьикл агакъзава лагъана хабар кьуртла, ада кьил галтада. Йифериз ада Толстойн, Макаренкодин ктабарни клелзава. Ктабрай ада четин аялрихъ галаз гьикл рафтарвилер хуьдатла чирзава. Са ихътин четин аял авай, адаз вичин стха кьейидалай кьисас вахчуз кланзавай. Зададиз жаваб жагъана. Гададихъ галаз ихтилатар авуна, вич адахъ агъазвайди кьалурна. «Адахъ галаз лап четин тир, – хиве кьазва Задади. – Хъиле ам вичиз муьтлуь гъарнавай. Завай адаз «рикелай алуд», «абурулай гьил къачу» лугъуз жезвачир. Им инсансузвал тир. За лугъузвай: «Вуна фикирдиз гъваш, гьихътин инсан жедайтла ви стхадикай, эгер ам амайтла. Адаз вакай духтур ва я эцигунардайди хъана кландайтла? Я тахъайтла, вун кьисас вахчуна дустагъда ацукъна клан жедайни?» Чун кьведни санал шехънай. Ам гъавурда акъуна, адан уьмуьр – им стха рикле хуьн я, кьисас вахчун ваъ». Ам хъсан инсан яз члехи хъана, исятда Москвада клелзава. Гележегдин юрист. Ихътин мисалар гзаф ава.

«Зав суьгъурдин лаш гвач, – лугъузва ада. – Захъ авайди вахтни ихтилатар я. Бязи вахтара гьакл патав ацукъун бес я. Абуру чпи башламышда ахъайиз. За абуруз регьимлувал зайифвал туширди, акси яз виридалайни члехи къуват тирди тестикъарзава.

Адан куьмекдалди Агъа Кегера школа неинки агалнач, ам виридалайни хъсандаз элкъвена. Вучиз лагъайтла, им школа туш, им халис клвал я. Ина аялри тлуьн незва, тарсарал алахъзава. Ада продуктарни вичи къачузва.

«Вуч ийин, – хъверзава ада, – математик зун ятлани, бухгалтериядин

рекъай четинвилер ацалтзава. Мажибар гъвечлибур я, акъакъзавач. Завай аялриз къе халпа авач, пул куьтягъ хъанва, лугъуз жедач эхир».

Адан гъаятда пуд клвал ава. Гъар са клвале – уьмуьр. Адан вичин веледар, хва Марат ва рушар, члехи хъанва ва адаз куьмекар гузва.

– Зи веледар – зи даяхар я, лугъузва ада дамахдивди. – Абуруз хъел къведачир муькуь аялрикай. Бязи вахтара абуру зун секинарзава: «Секин хъухъ, диде, вири хъсан жеда».

Мукъвара адаз Дагъустан Республикадин Кьил Сергей Меликова «Дагъустандин вилик лайихлувилерай» орден гана. Зада патал им неинки гъурмет авунин, гьаклни вичи вири клвалахар дуьз ийизвайди тестикъарунин лишан я.

– Зун, дуьз лагъайтла, чалишмиш хъанай, – лугъузва Задади. – Адетдин чар я ман, грамота... Амма Сергей Алимович акъван члагъадаказ рахана хъи, гъатта заз ам Республикадин Кьил ваъ, жува ийизвай гъар са кар, зи зегъмет аквазвай ва адаз кутугай къимет гузвай члехи стха хъиз хъанай. Кьилинди орден туш, кьилинди чаз ада гузвай куьмек я. Гъар кварталда Сергей Алимовича аялриз парталар, савкъатар ракъурзава. Вич Аллагъди хуьрай!

Ингъе гъа ихътин агъвалат. Клвалахдин 45 йисакай ваъ, и йисар гьикл тухудатла, гъадакай. Зегъметдин ктабда авай кхьинрин кьулухъ чпиз Диде авайди гъиссзавай вилер жедайтвал. Ам Агъа Кегера яшамин жезмай къван и аялрин уьмуьрдани вири хъсан жеда. Вучиз лагъайтла, абурун кьилин муаллим – им кланивал я. Вичикай вири хабардар тийизвай, секиндиз къад касдиз халпа-хуьрек гъазурзавай, са задачадин цлуд сеферда гъавурда твадай, кичлелзвайдан гьил къуна тухудай кланивал.

Саният Эмирова

Дагъви дишегълидин ихтилат

Зун дарги дишегъли я, дагълух хуьре хъана, фад гъуьлуьз фена. Зун гъуьлуьз финикай зи бубадиз хийир авай, адахъ мад къуд аял амай. Зи гъуьл, къакъан буйдин, халис дагъви жегъил гада тир, ам заз виридалайни иерди ва кланиди тир. За адаз клуьд аял ханай, амма анжах къудал чан аламукънай. А вахтара уьмуьр четинди тир, Абдусалам, амма бахтлудини тир. Бахт, лугъудайвал, яргъалди фидач. Дагъларизни дяве атана.

Сифтегъанбурукай сад яз зи гъуьлни даяведиз фена. Чи хизандин умудни даях. Яргъи йифериз аялар ксур-

дайла, за дяве ва ам башламишайбур негъ ийиз, абуруз къаргъиш ийиз жедай. Анжах бедбахтвални текдиз къведач. Чун дагъдин чкайрай дуьзен чкайриз куьчарна, къунши Чечнядиз. Тадигъалда кватлай затлар, гъвечли аялар, начагъ къуьзуьбур галаз чун цлийи чкадиз эвична. Мекъни каш, начагъвилерни багърийрин къиникъар вилелай нагъв текъвез къабулна.

Накъвар амачир – абур чна, гъуьрметлу инсан, шехъна-шехъна къурна. Гъа чун хъиз чеченарни шехънай, багъри чкаяр туна, яргъал тир,

Мегъамед Шабанов. Куч жезвайбур. 1988-йис.

живеди къунвай азиатрин чуъллериз акъуддайла. Яргъара абуру чпин халкъ хвенай. Къуй Аллагъди кечмиш хъайи вирибуруз женнет къисметрай: аялвилин шадвилер такур аялриз; къайгъусуз къуъзувал къисмет тахъай яшлугуруз; дяведа чпин чанар гайи аскерриз; ясда хъайи, аял тахъай дишегълийриз; веледрал вил алаз вилер буьркъуь хъайи дидейриз. Виридаз, виридаз!

Фронтоникдин паб тирвилай, зунни аялар къве мертебадин къвализ ахъайна. Чун цийи уьмуьрдив вердиш жезвай. Экуьнилай няналди зун колхоздин къвалахал алай. Уьмуьрдилай наразивилер ийидачир – низ ийидай къван? Четин къвалахдикай къил къакъуддачир. Анжах йифериз Аллагъдиз ялвар ийидай, дяве фад куьтягъ хъун тлалабдай, жуван ва масабурун гъуьлер, рухвар, бубаяр къвализ хтун тлалабдай.

Аллагъдиз шукур! Дяве куьтягъ жедалди са йис амаз, пара хирер, амма орденар алаз, гъуьл хтана. Квез, гъуьрметлу инсан, а члавуз заз гъикъван хвеш хъанайтла, чидач. Зун хуьрек гъазурдайла шехъдай, чуьлда, никле къвалахдайла шехъдай. Шадвилин накъвар, дидевилин, дишегълидин бахтунин накъвар зи вилерай чеб-чпелай авахъзавай. Я за абур чуьнуьхни ийизвачир. Зун Аллагъдиз генани мукъва хъанай, зи ялварин ван хъайи.

Лугъун хъи, Абдусалам, дяведин каш авай йисара чна гъилик акатай затл незвай. Гзафни-гзаф за шурпани вергерин афарар гъазурдай. Гъажибугъдадин гъуьруьн суклукарни чрадай.

Са сеферда заз няниз хуьрек аваз тур къаб экуьнахъ ичлиз акуна. Аялри и кар тийидайди заз чизвай, абур экуьндалди захъ галай, къуни-къуниширикни завай тахсир кутаз жедачир. Гъа вич хътин гъалда

авайдавай тлуьн чуьнуьхун кутугнавай кар тушир.

Гъуьл са шумуд йифиз ксанач, къаравулда акъвазна, угъри къведалди. Са юкъуз, экуьн къиляй хъиз адаз къацлай, къазуннавай парталар алай, чларарни кланвай 4-5 йиса авай гада акуна. Гада катначир, са вуч-ятлани чечен члалал лугъуз, жибиндай пул акъудзавай.

Гъуьлуь заз лагъайвал, им чун яшамиш жезвай къвалин несидин хва тир. Чидач диде-бубади ам тунайни, я тахъайтла дуьшуьшдай абурхъай галатнайни. Амма са кар заз якъин чизвай: аял сагъ-саламатдиз хуьн герек я. А вахтара хуьрера энкавэдешникар къекъведай, амуькъай аялар аватла килигдай ва абур гъиниз тухузватла садазни чир жедачир. Са ихътин агъвалатни хъанай, месел алкланвай гададиз санжахар сухнай, адай чечен члалал гъараяр акъатдатла килигиз.

И крар вири заз чизвай, Абдусалам, амма зун сифтени-сифте диде я ва и аялдик са тахсирни квач. Ам зи аял я – икл фикирна за. Йифериз за ам энкавэдешникрикай гъикл къутармишдатла фагъумзавай. Зи гъуьл хуьруьн советдик квай, гъавиляй чекистар къведай вахтуникай ам хабардар тир.

Садра машмашрин цилер авай мешок акурла, зи къилиз аял къутармишунин фикир атана. Зи рикел хтана, са вацран вилик аялрин туьд кузвай уьрбечди кайила, абурувай са югъди гафни лугъуз хъаначир. Гила заз чизвай вуч ийидатла...

Атай энкавэдешникар мягътел жезвай: гъаятда кланчлунал хурудал орденар алай фронтоник ацукънавай, къвалав къацлай перемар (абурал виридал гъа са къайдада алуькдай) алай аялар къугъвазвай.

Аялри вири суалриз анжах плузаррикай мурмурдай ва офицердин та-

панчидихъ гъил агакъариз алахъдай (им зи члехи хчин уюн тир). И арада гъасятда буба къарагъдай, аялриз гъараярдай ва гъаятдин яргъа пиплз рахкурдай. Гъа и саягъда вацра сад-ра чна абур рекъе твадай. Гъар се-ферда абур къведай вахтунда за, рикл шехъиз, аялрин сиве кузвай уърбеч твадай.

А муъжуъд вацран къене заз хъайи къван хажалат садазни чизвач, Абдусалам, анжах Аллагъдиз чизва. Са йифиз аял хутахиз адан мукъва кас атанай. И вахтунда заз акъван гъайиф хъанай хъи, ам зи цлуд лагъай аял тир. Ам за ханачтлани, заз жуванди хъиз клан хъанвай.

Амма вири крар вахт фирдавай риклелай алатда, хъуьтлуьн куьруь югъ хъиз. Чеченар чпин багъри чкай-риз хтайла, чун яшамиш жез цийи чкадиз фена. Цийи клвал эцигна, зи рухвайри чпин хизанар кутуна, заз хтулар хъана.

Вири мумкин тир риклелай алатун... Амма, са сеферда за хуьрек гъазурзавайла, клвализ къве кас гъахъна: перемдин хилай вичин накъвар михъзавай зи гъуьл ва къакъан буйдин члуав тумаждин плащ ва гъахътин члуав шляпа алай са жегъил итим.

Зун тажуб хъана амукънавай. Амма жегъил итимди шляпа хтлунна, уърбеч авай банка акъудна, вичиз уърбеч гун тлалабайла, зун ам вуж ятла гъавурда акъуна. Я сад тир Аллагъ! Зи клвачерикай чил хкатзавай, дуьнья элкъвезвай. Зи гъиле авай чинидин къаб аватна, хана, зун тахтадин къерехдал ацукъ хъана. Я чан Аллагъ! Заз ам чир хъана. Зи бицли чечен гада заз адан дегиш тахъанвай шабалтл рангунин вилерай чир хъана. Мад заз са затлни аквазмачир – накъвари манийвал гузвай. За регъуь хъана, къил агъузна. Ам зи вилик метлерал акъвазнавай, зи гъилериз

теменар гузвай ва шехъзавай; шехъзавай зи бицли члехи хъанвай чечен гада.

Гъихътин гафаралди вал и гъиссер агакъарин, зи Абдусалам, заз чидач. Гила зун адан члалан гъавурда акъазвай. Амма, эгер заз адан члал чизвачиртлани, валлагъ зи рикл адан гъавурда акъадай. Им вири дидейриз хас лишан я, вучиз лагъайтла Аллагъди дидейриз гъахътин пай ганва.

Гъа икл чи гуьруьш къиле фена. Хъфидайла ада зи пелез темен гана ва хейлин пишкешар багъишна. Ам вичиз къисметди хайиди авур яргъал ватандиз хъфена.

Ингъе, зун ялгъузди ама, ваз акъвазвайвал. Зи гъуьл кечмиш хъана, гила зи нубат я. Анжах зун гъазур я Худадихъ галаз гуьруьшдиз. Къуй Ам виридахъ галаз регъимлу хъурай! Амин! Уьмуьр алапатдин ва четин затл я, гъакл тушни, жегъил кас?

Гъа икл ада вичин ихтилат акъалтларнай.

Им фад хъайи кар тир. А вахтунда яшамиш хъайи инсанар риклел хкизвайди Къизлярдин чуьллера, вацлун къер тирвал экъечлнавай чинар тарар я. Амма зи вилерикай исятдани, чан алайди хъиз, метлер чилиз яна Къуръан клелзавай, къуьзуь камаллу дишегъли, члехи рикл авай инсан карагзава. Адан рикл Аллагъди чаз ганвай Регъимлувилив ацланва.

*Абдусалам Шагъбанов,
Хасавюрт шегъер*

Мубаракрай!

2026-йис, 6-февраль.

Москва шегъерда вирироссиядин
милли премия «Гаф» гузвай вахт.

«Художественный таржума»
номинацияда премиядин лауреатар
Марина Агъмедова –Колюбакина ва Залму
Батирова хъана. Марина Агъмедовади
Залму Батировади авар члал кхъенвай
«Хунзахдин ханиша» тIвар алай трагедия
урус чlалаз таржума авунай.

Шикилар: Сергей Ведяшкинанбура

Как сохранять энергию?

Однажды, листая ленту соцсети, я услышала слова одного миллионера, что среди успешных и богатых, по его наблюдениям, не все были очень умными, но все были достаточно энергичными людьми. Поэтому важнейший фактор успеха – умение сохранять и приумножать свою энергию – физическую и духовную.

Устраните то, что съедает ваши силы

✓ Бесконечные «надо». Перфекционизм, тревожность, попытки угодить всем, чувство вины – это марафон без финиша. Ваша психика перегревается, как телефон с сотней открытых приложений.

✓ Токсичное общение. Подруги-нытики, коллеги-манипуляторы, родственники, которые вечно недовольны. После разговора с ними вы чувствуете себя как выжатый лимон. Избегайте общения с «вампирами»!

✓ Информационный шум. Лента соцсетей, тревожные новости, уведомления каждые пять минут. Мозг выдыхается. Устраивайте информационный детокс – часы и даже дни без гаджетов.

✓ Беспорядок и незавершёнка. Гора немытой посуды, заваленный стол, долгий разговор, который вы откладываете. Всё это висит на фоне-вом режиме и жрёт ресурсы.

Золотые правила сохранения энергии

- Научитесь говорить «нет» людям, которые хотят эксплуатировать вашу доброту. Выстраивайте границы: ваше время и силы не принадлежат всем! «Нет, не могу» – этого ответа достаточно, не нужно оправдываться.

- Соблюдайте правило «одного дела». Не пытайтесь делать несколько дел одновременно, делайте всё по очереди, решайте проблемы по мере поступления. Многозадачность – иллюзия эффективности, а на деле она высасывает силы.

- Чистота – это не только порядок. Избавьтесь от ненужных вещей в доме, виртуального хлама, старых обид. Наведите порядок на рабочем столе компьютера.

Как «подзарядиться»?

✓ Сон – наш лучший друг. Высыпайтесь! Ложитесь в одно и то же время, за час отключайте все экраны. Тёмная, прохладная спальня без гаджетов – лучшая обстановка для сна.

✓ Обязательно делайте паузы в течение рабочего дня. Каждые 90 минут работы – 5-10 минут отдыха: отойти от экрана, походить, выпить воды, посмотреть в окно. Это «до-заправка на ходу». Метод помидора (Pomodoro) – популярная техника тайм-менеджмента, созданная Франческо Чирилло в 1980-х. Она основана на чередовании интенсивной работы (25 минут) и коротких перерывов (5 минут), что помогает сохранять фокус и избегать выгорания. После 4-х циклов («помидоров») следует длительный перерыв (15-30 минут).

✓ Меняйте вид деятельности. Если у вас «сидячая» работа в офисе или «на дистанционке», лучший отдых – прогулка, аэробные нагрузки, танцы. Разгоняйте кровь!

Если вы мама в декрете – полезно полежать с книгой, почитать вдохновляющие истории, послушать позитивную аудиокнигу.

✓ Природа и движение восстанавливают. 30 минут в парке или на берегу моря без телефона снижают уровень кортизола – гормона стресса. А растяжка или лёгкая йога возвращают вас в ресурсное состояние.

Ваша энергия – это как смартфон: если целый день сидеть в «тяжёлых» приложениях, к вечеру он сядет. А если иногда ставить подзарядку и закрывать фоновые процессы – будет работать долго и бесперебойно.

Асият Мусаева

Шамайя
Ибрагимова

Стиль как путь и опора

Шамайя Ибрагимова рассказала о своём пути – от индустрии красоты и предпринимательства до стилистики, о клиентах и о том, почему стиль для неё – это всегда чуть больше, чем одежда.

– Родилась я в Новом Ладожском. Когда гремели боевые действия в 1999 году, мама забрала нас, 4-х детей, и мы все перебрались в Махачкалу. Училась я в школе № 42, а закончила среднее образование уже в Новом Ладожском. «Базу» по экономике получила в ДГИНХ. На третьем курсе вышла замуж и переехала с супругом в Сургут. Мы прожили там около девяти лет – там я стала мамой троих детей (сейчас им 11, 7 и 6 лет). Со временем мы приняли решение разойтись, и я вернулась в Дагестан, в Каспийск.

В бьюти-сферу я пришла ещё на Севере и продолжила в Дагестане: визаж, смежные направления, работа в салонах. Постепенно сформировалась клиентская база. Позже я обучилась работе на гибридном лазерном аппарате и развила это направление: сегодня у меня есть свои филиалы в Каспийске, Махачкале и в Москве. Но даже когда всё шло стабильно в бьюти-направлении, я не забывала мечту детства – стилистику, я должна была к ней прийти. Поэтому прошла интенсивное обучение с практикой в Москве. Сегодня я уже веду клиентов как стилист: консультации, разбор гардероба, шопинг-сопровождение. В какой-то момент я честно призналась

себе: работать на два больших направления на максимуме очень сложно. И я начала выстраивать приоритеты и систему – чтобы не выгорать, а расти.

– Почему вы мечтали стать стилистом?

– Нас четверых мама растила одна. Она много работала, но модные обновления были не всегда доступны. Наверное, именно тогда у меня и появилась любовь к стилю как к творчеству: шила куклам платья, переделывала вещи, могла взять рубашку брата и превратить её во что-то более актуальное. Я с детства любила смотреть показы мод и всегда чувствовала, что одежда не просто «красиво-некрасиво», а инструмент, который помогает человеку почувствовать уверенность и внутреннюю опору. Визаж и бьюти-направление стали для меня востребованным и практичным путём.

Также я проходила обучение, связанное с личностным ростом. Академическая база пригодилась в построении бизнеса. Друзья часто говорили, что у меня хороший вкус, и я помогала близким собирать образы, постепенно это переросло в профессиональный интерес и практику. Сейчас я развиваю два формата: индивидуаль-

ную работу со стилем и обучающие продукты, которые готовлю к запуску: вебинары, мини-группы по имиджу и стилю.

В индивидуальной практике требуются три направления: консультация по стилю, разбор гардероба и шопинг-сопровождение. Также бывают точечные задачи: подбор причёски и цвета волос, составление «журнала стиля», индивидуальное обучение – когда мы не просто собираем образы, а учимся понимать свои сильные стороны и выстраивать гардероб осознанно. Дополнительно я веду модные каналы в нескольких соцсетях.

– Как находились самые первые клиенты?

– Как и у большинства специалистов: сначала друзья и знакомые, затем начинает работать «сарафанное радио». Большую роль играет и интернет: социальные сети, портфолио, отзывы. Человек находит специалиста, изучает работы, смотрит подачу, и, если ему близки вкус и подход, он приходит на консультацию.

– С какими проблемами люди приходят?

– Если обобщить, чаще всего запросы связаны с желанием перемен и роста. Иногда человек говорит: «я себе не нравлюсь», «не понимаю, что мне идёт», «не чувствую женственности», «хочу выглядеть статуснее», «начинаю новый этап». В таких случаях стиль – это не только про вещи. Мы аккуратно затрагиваем тему самооценки и восприятия себя: внешнее и внутреннее очень связаны. Кстати, я веду курс стиля для подростков – он рассчитан на девушек от 12 до 17 лет.

– Как вы следите за модными тенденциями?

– Через профессиональные источники: медиа, аналитика, показы, журналы и тематические сообще-

ства. Люди разные: кто-то хочет быть максимально трендовым, а кому-то ближе рациональный гардероб и хорошая база. Но стилист в любом случае должен держать руку на пульсе – быть современным и уметь адаптировать тенденции под конкретного человека, его образ жизни и цели.

– С каким бюджетом вы работаете, говоря о шопинг-сопровождении?

– Я работаю с любым бюджетом: от демократичного сегмента до брендов высокого уровня. Моя задача – собрать гармоничный гардероб в рамках возможностей клиента и найти вещи, которые действительно украшают и работают на образ. Я начинала с малых шагов, и сейчас учусь на фэшн-стилиста, потому что мне близка тема самовыражения через стиль и внутреннюю уверенность женщины. Наверное, самое сложное – это моменты, когда ты остаёшься один на один со своей ответственностью. Когда понимаешь, что никто не придёт и не решит за тебя. Но именно такие периоды делают человека сильнее.

Стиль – это гораздо больше, чем просто одежда. Иногда женщина меняет образ – и вместе с этим меняется её состояние, её уверенность. Мне интересно работать именно с этим – помогать людям раскрывать себя. Чтобы они чувствовали себя красивыми и уверенными: не для кого-то, а для себя!

Виолетта Ратенкова

Дагестан вдохновляющий

(из воспоминаний А. Мариенгофа)

«Мы лежали в своем купе. Есенин – уткнувшись во флоберовскую «Мадам Бовари». Некоторые страницы, особенно его восторгавшие, читал вслух.

В хвосте поезда вдруг весело загалдели. От вагона к вагону пошёл галдёж по всему составу. Мы высунулись из окна. По степи, вперегонки с нашим поездом, лупил обалдевший от страха перед паровозом рыжий толенький жеребёнок.

Зрелище было трогательное. Надрываясь от крика, размахивая штанами и крутя кудлатой своей золотой головой, Есенин подбадривал и подгонял скакуна. Версты две железный и живой конь бежали вровень. Потом четвероногий стал отставать, и мы потеряли его из виду.

Есенин ходил сам не свой...

А в прогоне от Минеральных Вод до Баку Есениным написана лучшая из его поэм – «Сорокоуст». Жеребёнок, путившийся в тягу с нашим поездом,

запечатлён в образе, полном значимости и лирики, глубоко волнующей.

В Дербенте наш проводник, набирая воду в колоде, упустил ведро. Есенин и его использовал в обращении к железному гостю (поезду – *прим. ред.*) в «Сорокоусте»:

*Жаль, что в детстве тебя не пришлось
Утопить, как ведро в колоде.*

В Петровском Порту (Порт-Петровске – *прим. ред.*) стоял целый состав малярийных больных. Нам пришлось видеть припадки, поистине ужасные. Люди прыгали на своих досках, как резиновые мячи, скрежетали зубами, обливались потом, то ледяным, то дымящимся, как кипятком.

В «Сорокоусте»:

*Се изб древенчатый живот
Трясёт стальная лихорадка!»*

1926 г.

*Милый, милый, смешной дуралей,
Ну куда он, куда он гонится?
Неужель он не знает, что живых коней
Победила стальная конница?*

С. Есенин

Подготовила Гульнара Асадулаева

Там, где живёт красота: Школа Кристины Акоповой

В Махачкале есть место, куда женщины приходят не просто за уходом. Они приходят за преображением, знаниями и уверенностью. Это Школа красоты Кристины Акоповой, врача-дерматолога, косметолога и тренера.

От диагноза – к призванию

Путь Кристины в профессию не был усыпан розами. В юности она отучилась в юридическом институте, но быстро поняла: это не её. Душа требовала красоты и гармонии. В 1997 году окончила московский Дом русской косметики, затем поступила в Санкт-Петербургский медико-тех-

нический институт, а завершила ординатуру в 2006 году. Высшее медицинское образование дало ей главное – понимание глубины процессов в организме.

Толчком к выбору специализации стала личная драма. Когда жила в Кизляре, Кристина обратилась к косметологу и получила тяжёлую инфекцию. Полтора года лечилась,

обошла множество врачей, но никто не мог внятно объяснить, как это исправить. «Именно тогда я поняла: косметолог без медицинской базы – это лотерея, где на кону здоровье», – вспоминает Кристина. Так родилась её миссия: учить грамотно и лечить безопасно.

Школа, куда возвращаются

Сегодня Кристина Акопова живёт в Махачкале, но Кизляр не забывает. Раз в месяц она обязательно приезжает в родной город, чтобы преподавать. Её география давно вышла за пределы республики: Москва, Санкт-Петербург, Владикавказ, а теперь и Дубай. Ее приезда ждут как праздника, готовят тёплые встречи и с трудом отпускают.

Кристина – тренер нескольких косметических компаний и востребованный спикер. На её мастер-классах всегда аншлаг. На своих занятиях она учит думать, видеть диагноз, понимать анатомию и физиологию. Более четырёх тысяч специалистов выпустила она за годы работы. Удивительно, но те, кто пришёл к ней 20 лет назад, до сих пор возвращаются пополнять знания, сверять опыт, просто увидеть своего Учителя. Диплом Кристины Акоповой в Дагестане – знак качества. Обладательниц такого документа с радостью берут в лучшие салоны страны.

Кристина – требовательный педагог. Экзамены принимает строго, халтуру не пропускает. «Пока не сдашь – диплом не получишь» – это знают все. Потому что на кону – лицо и здоровье её будущих коллег.

Любовь длиною в 30 лет

В жизни Кристины есть ещё одна опора – семья. С мужем Рамазаном они вместе 30 лет. Их знакомство случилось в Кизляре, когда его бригада

делала ремонт в её квартире. Он покорила её добротой, необычным юмором и звонким смехом. Рамазан добивался её четыре месяца, и она, наконец, сделала шаг, изменивший жизнь.

Рамазан – романтик. До сих пор каждые выходные дарит жене цветы и приглашает в ресторан. Он всегда поддерживал её начинание: когда Кристина училась, сидел с детьми и ни разу не сказал, что ему тяжело. Их брак прошёл через страшное испытание: во время теракта в Кизляре Рамазан был тяжело ранен осколком, три года не мог ходить. Они выдержали, прошли через это вместе. Сейчас он передвигается с тростью, но это не мешает им радоваться жизни, работать и любить.

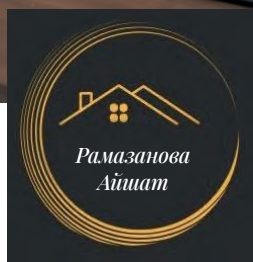
Почему стоит приехать к Кристине?

Если ищете косметолога, то здесь вы получите не просто процедуру. Вы получите безопасность, честность и руки, которые любят своё дело. Кристина успокоит, если страшно, подскажет, что реально нужно вашей коже, и сделает всё с ювелирной точностью.

Если вы мечтаете стать косметологом, то вам – сюда. Школа Кристины Акоповой даёт не только диплом, но и дорогу в профессию. Её учениц ждут в салонах по всей стране, потому что их подготовка видна сразу. А ещё здесь вы попадёте в сообщество единомышленниц, где поддерживают друг друга долгие годы.

Кристина Акопова – красивая, мудрая, добрая и невероятно талантливая. Она живёт в ритме столицы, но носит в сердце тепло маленького Кизляра. Она объездила полмира, но главное её сокровище – ученицы и пациентки, которые уходят от неё счастливыми, улыбаясь своему отражению в зеркале.

Виолетта Ратенкова

Милый дом

Именно так называется риелторская компания, которой руководит Айшат Рамазанова. О своей работе и жизни героиня рассказала читателям журнала «Женщина Дагестана».

Она появляется в офисах организаций и на шумных стройках побережья всегда с улыбкой. Невысокая, хрупкая и светлоглазая, с мягким украинским акцентом.

Для одних Айшат Рамазанова – лучший специалист по недвижимости на Каспии. Для других – «наша Айшат», которая двадцать лет назад приехала в горы невестой и стала здесь своей.

– Меня часто спрашивают: «Как украинская девушка с отчеством «Николаевна» смогла не просто выжить в незнакомой ей культуре, а стать здесь востребованным профессионалом?» – смеётся она, разливая по пиалам душистый горный чай.

– А я всегда улыбаюсь в ответ. Потому что моя жизнь – готовый сценарий для доброго фильма.

Это была встреча, от которой замерли пальмы. Всё закрутилось жарким летом 2005 года в Сочи. Айшат с мамой отдыхали на море, строили привычные планы: работа, замужество – за «своего», спокойная жизнь. И тут в их размеренный отпуск ворвался он – Махмуд. Аварец с открытой, располагающей улыбкой и тем самым кавказским азартом, от которого у девушек вдруг перехватывает дыхание.

– Он был другим, отличался от местных парней, – вспоминает Айшат. – Чистым, искренним. Отпуск растаял быстро. А чувства – нет. Махмуда мы пригласили в гости, в Кривой Рог. И вот тут Айшат впервые разглядела его главный талант: он мог не только красиво говорить, но и делать. Умелыми руками настоящего мастера-строителя вдохнул новую жизнь в серость будней.

А потом случился Дагестан. И это оказалось не просто знакомством с родиной мужа – это стало откровением.

– Я впервые услышала Азан, – голос Айшат чуть дрожит. – Мурашки побежали по коже от этого величественного призыва.

Она приняла ислам. Сама. Без уговоров. Потому что сердце вдруг сказало чётко и ясно: «Здесь твой дом». Свадьбу играли в родовом селении мужа – Ботлихе. Горы шумели в такт зажигательной лезгинке, столы ломились от яств, а новые родственники окружили ее теплом и любовью. Казалось, счастье будет бесконечным, как горные вершины вокруг.

Но жизнь – дама с характером. Она любит испытывать на прочность. Когда Айшат уже носила под сердцем двойняшек – Шамиля и Шариат, врачи вынесли безжалостный приговор: онкология. Рожать нельзя. Смертельно опасно.

– Я посмотрела на мужа и сказала: «Мы будем бороться. Вместе».

Айшат родила здоровых, крепких малышей, а сразу после родов её увезли в онкологическое отделение. Махмуд остался один с двумя младенцами на руках. Сам купал, кормил, укачивал, менял пелёнки. Пока она сражалась за жизнь в больничной палате, он держал домашний тыл. Когда болезнь отступила, она вышла из больницы уже другим человеком.

– Я поняла главное: как важен в этой жизни свой угол, то самое место, где тебя любят, ждут и где всегда тепло. Всем нужен свой Милый дом.

Так в её жизнь вошла профессия. Сегодня Айшат Рамазанова – тот самый специалист, к которому выстраивается очередь. Но она не любит слово «риелтор». Говорит: «Я помогаю людям обрести уют».

– Недвижимость – не столько стены и метры, сколько судьбы, – объясняет она. Ко мне приходят семьи, которым срочно нужно продать квартиру, потому что жизнь перевернулась.

И я не просто ищу покупателя – я ищу выход. Ко мне обращаются молодые пары, мечтающие о первой «двушке». И я разделяю их трепет.

К Айшат едут со всей России. Дагестан – на пике туристического бума. Гости влюбляются в Каспий, в горы и хотят остаться здесь навсегда. Приобрести жилье в Дагестане.

– Я знаю, о чём говорю, когда советую район или дом, – улыбается наша героиня. – Я сама прошла этот путь. От гостыи до хозяйки. Я знаю цену дому, который строится на любви. И знаю цену профессионализму, который помогает людям не ошибиться.

Мы пьём чай, а за окном её уютного кабинета бушует седой Каспий. Айшат провожает очередных клиентов – молодую пару из Москвы: они только что подписали договор на квартиру с видом на море.

– Смотрите, как они счастливы. Это же лучшая награда.

Я спрашиваю, не жалеет ли она иногда. Не тянет ли обратно в Кривой Рог, на Украину?

– Здесь мой дом, – пожимает плечами Айшат. – Здесь муж, дети, друзья, подруги, море, горы, мои люди. И моё дело.

И, выдержав паузу, продолжает:

– Если вам нужна не просто сделка, а поддержка, понимание и честный совет – приходите. Я помогу найти ваш берег, ваш Милый дом.

Айшат Рамазанова – специалист по продаже недвижимости на Каспийском побережье. Её миссия – забота о клиентах. Она тщательно проверяет документы, знает все районы, чувствует рынок и никогда не предлагает кота в мешке.

Если вы мечтаете о доме у моря – просто позвоните ей на номер +7 (928) 559 06 28. Разговор будет тёплым, как горный чай, и честным, как её улыбка. Айшат ждёт вас!

Дом там, где вас ждут.

Виолетта Ратенкова

Светлана Савельева. «Путь». 2025. Холст, акрил

ИНДЕКС ПМ828

Свободная цена
6 +